

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

Zhodnocení produktivity práce v zemědělství v EU

Martin GALISZ

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Martin Galisz

Provoz a ekonomika

Název práce

Zhodnocení produktivity práce v zemědělství v EU

Název anglicky

Evaluation of labour productivity in the EU countries

Cíle práce

Cílem práce je analýza a zhodnocení produktivity práce v jednotlivých zemích EU a to i s ohledem na výrobní zaměření či velikost podniků. Budou identifikovány země s podobnou úrovní produktivity práce. Jedním z dílčích cílů práce je rovněž identifikovat faktory, které mají nejvýznamnější vliv na zvyšování či snižování produktivity práce v zemědělství. Rovněž bude predikován vývoj produktivity práce do budoucna.

Metodika

Základním metodickým nástrojem budou jednoduché nástroje popisné statistiky, případně shluková analýza. Nejprve budou diskutovány vhodné ukazatele charakterizující produktivitu práce v ČR a zemích EU s ohledem na dostupnost dat. Komparace dle zvoleného ukazatele/zvolených ukazatelů bude provedena rovněž s ohledem na výrobní zaměření zemědělských podniků. Závěrem bude provedena krátkodobá prognóza vývoje produktivity práce v zemědělství. Hlavním zdrojem dat budou údaje z Českého statistického úřadu a Eurostatu.

Doporučený rozsah práce

40 – 50 stran

Klíčová slova

Produktivita práce, efektivnost, Evropská unie, výrobní zaměření, ukazatele produktivity práce, zaměstnanost, přidaná hodnota

Doporučené zdroje informací

- Čechura, Lukáš. Zdroje a limity růstu agrárního sektoru: analýza efektivnosti a produktivity českého agrárního sektoru aplikace SFA. 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, ISBN 978-80-7357-493-2
- Český statistický úřad. Český statistický úřad [online]. 2014 [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>
- Eurostat. Eurostat [online]. 2014 [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
- Houška, Václav. Soustava ukazatelů pro kvantifikaci dynamiky produktivity práce a analýzu příčin a faktorů jejího růstu v zemědělství. Praha, 1975.
- Kubát, František. Produktivita práce a způsoby jejího zvyšování v zemědělství. 1. vyd., Praha, 1957.
- Neumann, Pavel. Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace. 1. vyd., Praha: Oeconomica, 2004, ISBN 80-245-0814-1.
- Novotná, Martina, Tomáš Volek. Měření efektivnosti využívání výrobních faktorů v souvislostech. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2008, ISBN 978-80-7394-126-0.
- Stoček, Ferdinand. Produktivita práce a výrobní vztahy v zemědělství. Praha, 1961.
- Tvrdoň, Jiří. Determinanty trvale udržitelného zemědělství po vstupu ČR do EU. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2004.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 ZS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Gabriela Trnková, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 20. 11. 2015

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 23. 11. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Zhodnocení produktivity práce v zemědělství v EU“ vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce, a s použitím odborné literatury a dalších informačních pramenů uvedených v seznamu literatury na konci práce.

V Praze dne 30. 11. 2015

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval Ing. Gabriele Trnkové, Ph.D. za to, že se mne ujala jako vedoucí mé bakalářské práce, a zejména za její cené připomínky a rady.

Zhodnocení produktivity práce v zemědělství v EU

Evaluation of labour productivity in the EU countries

Souhrn

Tato bakalářská práce se v teoretické části zabývá literární rešerší a definováním základních pojmů potřebných k porozumění práce. Na to navazuje společná zemědělská politika EU, jak jsou nastaveny standardy pro zemědělství a vývoj změn společné politiky v průběhu let. Poté jsou pomocí deskripce prezentovány výsledné hodnoty, na což následně navazuje jejich komparace mezi různými státy EU. V praktické části práce je věnována pozornost především změnám v zemědělství v České republice v 90. letech a po vstupu do EU. Závěrem nalezneme informace o pár dalších vybraných státech EU a predikci vývoje zemědělství do budoucna.

Summary

This Bachelor's dissertation presents literary research and definition of a terms in theoretical part which are necessary for a comprehension of work. Common Agricultural Policy of EU countries is mentioned, as a standards how they are set up for agriculture and development of changes over the years. The result's values are presented through the description which turns to comparison of them. The practical part of dissertation is primary focused on changes in agriculture in the Czech Republic in the 90s and after joining the EU. Lastly there is information about a few more selected countries and prediction of development of agriculture in the future.

Klíčová slova: práce, produktivita práce, efektivnost, Evropská unie, výrobní zaměření, ukazatelé produktivity práce, přidaná hodnota

Keywords: labour, labour productivity, efficiency, the European Union, specialization of production, indicators of labour productivity, added value

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Cíl práce a metodika.....	10
2.1	Cíl práce.....	10
2.2	Metodika.....	10
3	Přehled řešené problematiky.....	11
3.1	Práce.....	11
3.1.1	Práce produktivní a neproduktivní.....	11
3.2	Výrobní prostředky.....	13
3.3	Práce v zemědělství.....	14
3.4	Vyrobená produkce.....	15
3.5	Pojem produktivita práce.....	16
3.5.1	Způsoby zjišťování produktivity práce v zemědělství.....	19
3.5.2	Základní činitele zvyšování produktivity práce.....	21
3.6	Intenzita výroby.....	23
3.7	Společná zemědělská politika v EU.....	24
3.8	Produktivita zemědělství v EU a její vývoj.....	28
4	Vlastní práce.....	38
4.1	Změny v produktivitě práce v zemědělství jednotlivých států po vstupu do EU.....	38
4.2	Zemědělství v ČR po vstupu do EU.....	39
4.3	Zemědělství v ČR v roce 2013.....	42
4.4	Příčiny rozdílné produktivity a struktury zemědělské produkce ve vybraných zemích EU 48	
4.4.1	Itálie.....	48
4.4.2	Francie.....	49
4.4.3	Rakousko.....	50
4.5	Predikce budoucího vývoje produktivity práce v zemědělství.....	52
5	Závěr.....	56
	Seznam použitých zdrojů.....	59
	Seznam obrázků.....	62
	Seznam tabulek.....	62

1 Úvod

Zemědělství je jedním z významných odvětví národního hospodářství (primární sektor), jeho úkolem je zajišťovat rostlinou a živočišnou výrobu pro různé další účely (potravin, krmiva, další využití v technických průmyslových oborech apod.). Významnou funkci plní zemědělství také v oblasti péče o krajinu. Je nasnadě, že spolu s vývojem společnosti i technického rozvoje se mění způsoby realizované rostlinné i živočišné výroby, mění se produktivita práce v zemědělství, podíl pracovní síly, která je v zemědělství zaměstnávána a mnoho dalších ukazatelů.

Stejně jako je možné nalézt významné rozdíly ve vývoji zemědělství na konkrétním území v určitém státu, lze při provedení komparace nalézt také významné rozdíly v zemědělské produkci jednotlivých zemí. Zjištěné rozdíly mohou být způsobené odlišným podnebím, zemědělskou tradicí, úrovní používané techniky, případně také uplatňovanou zemědělskou politikou. Za velmi zajímavé a podnětné lze považovat rozdíly v produktivitě zemědělství vybraných členských států Evropské unie i rozdíly v konkrétní rostlinné a živočišné zemědělské produkci. Proto se právě této problematice věnuje předkládaná bakalářská práce. Ústředním tématem této práce je zhodnocení produktivity práce v zemědělství vybraných zemí EU.

Práce je tvořena dvěma částmi, teoretickou a praktickou. V teoretické rovině jsou objasněny především základní odborné pojmy, které s problematikou, které se věnuje praktická část textu souvisí. V teoretické části textu je tedy objasněn termín práce a její formy, definován výrobní proces včetně jeho možných vstupů i výstupů, dále je věnována pozornost majetkové struktuře podniku, zemědělské produkci i produktivitě práce (možnostem jejího ovlivnění, především růstu). Dále je v teoretické části stručně nastíněna problematika zemědělství v EU, především jsou zde objasněny principy a cíle společné zemědělské politiky a dále zhodnocen aktuální stav produkce i produktivity zemědělství EU.

V praktické části je již věnována pozornost komparaci produktivity zemědělství (a jejím změnám) ve vybraných členských státech EU, zvláštní pozornost je zde samozřejmě věnována zemědělství České republiky po vstupu do Evropské unie, s jehož výkonností a produktivitou jsou v podstatě výkonnostní ukazatele ostatních zemí porovnávány. Zjištěné

rozdíly jsou následně zhodnoceny a také je nastíněn budoucí možný vývoj produktivity práce v zemědělství v EU.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem předkládané práce je především zmapovat, zanalyzovat a také zhodnotit produktivitu zemědělství ve vybraných zemích EU. Přičemž hloubka a počet zemí, jejichž produktivita zemědělství je sledována, odpovídá potřebám, rozsahu i typu této práce. Vyjma zmapování produktivity práce ve vybraných členských státech EU je cílem také komparace produktivity zvolených členských států EU, určení, které státy dosahují výborných výsledků v produkci určitých komodit a naopak také států, které mají v produkci konkrétních komodit nedostatky, které nejsou zapříčiněny objektivními příčinami. Při realizaci této komparace je samozřejmě zohledněna plocha zemědělské půdy i odlišné podnebné podmínky. Dílčím cílem bakalářské práce je identifikace vlivů a faktorů, které rozdíly v produktivitě práce zemědělství ovlivňují, jaké typy zemědělských podniků převládají (dle velikosti, počtu pracovníků, formy vlastnictví apod.), jaké jsou případně faktory, které ovlivňují růst produktivity a jakého charakteru tento růst je (extenzivní či intenzivní růst apod.).

2.2 Metodika

Při tvorbě bakalářské práce bude využito více metod, v teoretické části textu bude nejvíce využitou metodou metoda deskripce (popisu) kdy bude sledovaná odborná problematika důkladně popsána na základě literární rešerše vybraných odborných knižních titulů. Souběžně s metodou deskripce bude použita také metoda komparace, porovnávání budou názory či definice různých autorů. V praktické části textu pak bude využita především metoda obsahové analýzy. Přičemž předmětem analýzy budou vybrané statistické databáze, především informace shromažďované Českým statistickým úřadem a Eurostatem, půjde tedy především o využití metod popisné statistiky, popř. shlukové analýzy. Informace ze statistických databází budou vyhledávány především v rámci on-line přístupu (internet), méně často také v tištěných médiích (odborné časopisy zabývající se problematikou zemědělství či statistikou, například časopis Statistika a My, či zprávy o stavu zemědělství ČR v jednotlivých letech). Samozřejmě také v praktické části textu práce budou použity nejčastěji používané metody vědecké práce, tedy metoda deskripce a metoda komparace. Dále bude využita metoda dedukce, kdy budou na základě zjištěných statistických údajů a jejich vývoje v čase vyvozeny konkrétní závěry či predikován další vývoj v zemědělském odvětví.

3 Přehled řešené problematiky

3.1 Práce

Práce je první a základní podmínkou lidského života. Dodává člověku nejen nutné prostředky existence, ale práce sama přímo vytvořila i člověka, jeho myšlení a řeč. Právě prací se člověk oddělil ze světa zvířat, neboť jeden z podstatných rozdílů mezi člověkem a zvířetem je, že zvíře používá hotových produktů přírody, člověk však prací nutí přírodu, aby sloužila jeho cílům, mění ji a podřizuje ji svým potřebám.¹

Produktivita práce, jak již sám název naznačuje, představuje vyjádření ekonomické účinnosti lidské práce. Samotnou práci můžeme posuzovat z několika hledisek. Z hlediska fyzikálního jako součinu síly a dráhy, po které síla přemáhá odpor, z hlediska fyziologického jako projev fyziologického dění; psychologie definuje práci jako zážitek vyznačující se určitými znaky atp. V běžné mluvě se rozumí prací každá námaha, napětí a úsilí atp. Zde nám však nejde o jakákoliv hlediska posuzující lidskou práci, nýbrž pouze o hledisko politické ekonomie. A z tohoto hlediska posuzujeme práci především jako tvůrkyni užitných hodnot, přičemž ji chápeme jako cílevědomou lidskou činnost, pomocí které si člověk přisvojuje předměty přírody, pozměňuje a přizpůsobuje je tak, aby uspokojovaly jeho potřeby.²

3.1.1 Práce produktivní a neproduktivní

- **Produktivní práce**, tj. práce přímo a bezprostředně vytvářející nové výrobky, vynakládaná pracovníky přímo ve výrobě.
- **Neproduktivní práce**, tj. práce na úseku firmy, kde bezprostředně nevznikají nové produkty, nepodílí se na výrobě. Obvykle to bývají pracovníci, kteří jsou zaměstnaní prací řídicí (správa a vedení firmy), která je však nutná pro realizaci práce produktivní.

Oba druhy práce jsou spolu úzce propojeny. Neproduktivní práce v zemědělské firmě má vytvářet podmínky pro fungování a zvyšování účinnosti práce produktivní.³

Produktivní práce je všechna práce konaná za účelem materiálního přisvojování přírody lidské potřebě. Je to činnost, která v oblasti hmotné výroby vytváří užité hodnoty.

¹ KUBÁT, F., ŠEDIVÝ, B. *Produktivita práce a způsoby jejího zvyšování v zemědělství*, s. 7

² KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 7

³ KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 20

Neproduktivní práce, jak již bylo řečeno, užité hodnoty a materiální povahy bezprostředně nevytváří. Představuje různé umělecké a vědecké přisvojování přírody a činnost, která se řídí společenskými vztahy mezi lidmi.

Při rozlišování produktivní a neproduktivní práce se setkáváme často s četnými obtížemi, které vyplývají z těsných a vzájemně se prostupujících spojení jednotlivých prací v procesy, v nichž si lidé přisvojují přírodu.

Uvedme některé příklady, které nám pomohou blíže určit hranici mezi produktivní a neproduktivní prací. Tak například:

- a) Veškeré práce, vytvářející nové užité hodnoty materiální povahy, tzn. hodnoty, které mohou uspokojovat lidskou potřebu, je prací produktivní.
- b) Administrativní práce, práce účetních, evidence výroby apod. je prací neproduktivní.
- c) Práce spojená s přímým a bezprostředním bojem proti různým rostlinným nebo živočišným škůdcům je prací produktivní. Práce spojené s ochranou socialistického vlastnictví proti rozkrádání a sabotážím je prací neproduktivní.
- d) Práce spojená s úpravou, balením a dopravou výrobků je prací produktivní. Práce spojená s nákupem a prodejem výrobků, reklamou apod. je prací neproduktivní.
- e) Duševní práce, která výrobní proces přímo určuje a sama tvoří element hmotné produkce (práce konstruktéra, jeho výpočty, kterými určuje důležité vlastnosti stroje), je prací produktivní. Vědecká práce, přinášející lidstvu důležité poznatky o přírodě, je prací neproduktivní.
- f) Doprava nákladní (pokud nejde o zbytečnou dopravu) i doprava osob na pracoviště uvnitř závodu je prací produktivní. Doprava osob za jiným účelem je prací neproduktivní.
- g) Práce spojená se skladováním, pokud se skladování výrobků provádí pro rovnoměrné zásobování lidí v době potřeby, je prací produktivní. Práce spojená se skladováním, pokud jde o spekulativní skladování, je prací neproduktivní.
- h) Materiální služby, ať již jsou konány pro sebe, nebo pro společnost (kuchařka, krejčí, apod.), představují produktivní práci. Služby, které nevedou k materiálnímu

přisvojování přírody (vyučování, umění, apod.), a také osobní služby (zdravotní služba, výchova, apod.), jsou prací neproduktivní.⁴

3.2 Výrobní prostředky

Výrobní prostředky dále dělíme podle jejich charakteru a účasti na výrobním procesu na základní a oběžné. Základní jsou takové, které do výrobního procesu vstupují postupně, opotřebovávají se minimálně a na konečném výrobku mají jen zlomek své vlastní hodnoty.

V zemědělství jsou to následující prostředky:

- Půda – má zvláštní postavení i mezi základními prostředky, jelikož se při správné agrotechnice neopotřebovává, ale naopak získává na kvalitě
- Základní stádo a tažné zvířectvo
- Hospodářské budovy a stavby
- Stroje, nářadí a dopravní prostředky
- Trvalé porosty a víceleté výsadby

Oběžné prostředky se během výrobního procesu zcela spotřebovávají a na finální produkt přenášejí plně svoji vlastní hodnotu. Do oběžných se zařazují následující prostředky:

- Materiální zásoby (krmiva, steliva, osiva, hnojiva a další podobné materiály spotřebované během zemědělské výroby
- Zvířata mimo základní stádo
- Neukončená výroba⁵

⁴ KUBÁT, F., ŠEDIVÝ, B. *Produktivita práce a způsoby jejího zvyšování v zemědělství*, s. 15

⁵ KUBÁT, F., ŠEDIVÝ, B. *Produktivita práce a způsoby jejího zvyšování v zemědělství*, s. 14

Rostliny se po zasetí nechávají volně vyvíjet a během této doby jsou nutné jen nepatrné zásahy člověkem do jejich růstu. Je možno podpořit jejich vývoj například kultivací, hnojením a hubením plevelů a jiných škůdců. Poté přichází finální pracovní proces v podobě sklizně. Výrobní proces u pšenice je v podmínkách České Republiky dlouhý 280 dní, ale pracovní proces na 1 ha této rostliny zabere pouze 10 – 20 dní podle stupně mechanizace. Stejně tak se pracovní proces neshoduje s výrobním procesem v živočišné výrobě. Zvířata se nakrmí a poté potřebují určitý čas, aby mohl začít i výrobní proces, tj. tvorba mléka, nabývání hmotnosti apod. Dle výše zmíněných příčin je zřejmé, že délka pracovního procesu se liší převážně podle ročních období. Největší poptávka po potřebě práce v rostlinné výrobě je v období jarního setí, kam řadíme i sklizeň obilnin, brambor, cukrovky apod. a období podzimního setí (pracovní špičky). V živočišné výrobě se potřeba práce zvyšuje v létě se sklizní zeleně a snižuje se po sklizni pastvou dobytka.

Výše zmíněná fakta jsou důvodem pro sezónní a nerovnoměrnou potřebu pracovních sil. Mimo pracovní špičky klesá potřeba pracovních sil, proto je nutno hledat doplňkové práce. Během pracovních špiček se stupňuje intenzita práce, která je často zvyšována z obavy před zhoršením počasí a znehodnocením sklizně. Vhodnými zásahy v organizaci výroby a práce (přizpůsobením osevního postupu, zvýšenou mechanizací výroby, úpravou výrobní struktury), lze tuto sezónnost práce v zemědělské výrobě značně zmírnit.⁷

3.4 Vyrobena produkce

Celkový objem hrubé zemědělské produkce můžeme zjišťovat zhruba dvěma způsoby; buď přímou, nebo nepřímou metodou.

Přímá metoda evidence produkce záleží v bezprostředním zaznamenání každého vyrobeného produktu. Při níž například v rostlinné výrobě každá pracovní skupina zaznamenává při sklizni denně množství naturálních jednotek příslušné plodiny, které vyrobila. V živočišné výrobě se denně zjišťuje nadojené mléko, a to od každé dojnice jednotlivě. Sečtením nadojeného mléka od jednotlivých krav se pak stanoví celkové množství vyrobeného mléka za určité časové období.

⁷ KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 18

Nepřímá, neboli výpočetní **metoda** zjišťování hrubé produkce předpokládá její výpočet. Tímto způsobem vypočítává zemědělská statistika téměř veškerou rostlinnou produkci, přičemž vzhledem k roztržitosti výroby a zvláštnostem organizace výrobního procesu je při zjišťování základních komponentů odkázána často na odhady.⁸

3.5 Pojem produktivita práce

Lidé každý den potřebují různé prostředky, potraviny, oděvy a další věci ke svému životu. Množství vyrobených kusů závisí na účinnosti lidské práce, která tvoří bohatství společnosti. Čím vyšší bude, tím bude vytvořeno více produktů. Účinnost, efektivnost, neboli plodnost lidské práce můžeme pojmenovat jako produktivitu práce.⁹

Hovoříme-li o produktivitě práce, máme na mysli vždy konkrétní užitečnou lidskou práci jako tvůrkyni užitných hodnot. Zvýšení účinnosti této konkrétní práce se projevuje buď v tom, že se za stejné časové období vytvoří větší množství užitných hodnot, nebo v tom, že se stejné množství užitných hodnot vytvoří za kratší časové období. Práce je tedy produktivní vzhledem k výsledkům, kterých bylo dosaženo za určitý časový úsek. Produktivita práce má pro společnost nesmírný význam, neboť všestrannost rozvoje společnosti, její spotřeby, její činnosti je závislá na úspoře času. To znamená, že zkrácením doby nutné na výrobu určité užitné hodnoty může společnost, nebo podnik, využít tohoto uspořenému času buď k jiné výrobě, nebo k zdokonalení výroby dané. Zvyšování produktivity práce v praxi znamená snižování času potřebného k vytvoření určitého produktu. Tudiž díky snížení času na výrobu určitého počtu kusů, můžeme za stejný čas vyrábět více produktů. Produktivitu práce tedy zvyšujeme tehdy, když snižujeme objem potřebné práce na každý kus nově vytvořeného výrobku.¹⁰

⁸ KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 28

⁹ KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 44

¹⁰ KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 44

Produktivitu práce lze měřit pomocí vzorečků.

Základní vzorec je:

$$P = Q/T$$

Kde: P = produktivita práce

Q = množství vyrobené produkce

T = množství vynaložené práce

Dalším vzorcem je:

$$P = T/Q$$

Kde: P = produktivita práce

T = množství pracovního času

Q = jednotka produkce

Lidé mezi sebou utvářejí určité vztahy, v jejichž rámci se realizuje výroba. Z tohoto důvodu je výroba společenskou záležitostí, proto i produktivita práce se nazývá společenským jevem. Avšak je nutno rozlišovat společenskou a individuální produktivitu práce. Společenská produktivita práce je charakterizována průměrnou prací všech výrobců nutnou k vytvoření určitých produktů, tedy prací celého národního hospodářství, nebo konkrétního odvětví, například prací v zemědělství. Individuální produktivita práce je reálně vynaložená práce na vytvoření konkrétního výrobku určitým pracovníkem, nebo zaměstnanci jednoho daného podniku.

Práce ve smyslu produktivity se rozděluje na „živou“ a „mrtvou“. **Živá práce** je ta, která je bezprostředně vynaložena na výrobu daného produktu v konkrétním odvětví. „Zhmotnělá **mrtvá práce**“ je taková, která byla již v minulosti nutná na vyrobení pracovních nástrojů potřebných k vytvoření současných produktů.

Významný ukazatel na celkové vynaložené práci je podíl živé a mrtvé. Produktivita práce je závislá na technologii výroby a na měnícím se podílu mrtvé a živé práce. Pokud v podniku probíhá technologická inovace a zvyšuje se míra využití technologií, potom

roste využití mrtvé práce a celková produktivita práce také roste. Zároveň musí platit, že celkový čas vynaložený na výrobu produktu se zkracuje.¹¹

Zvýšení produktivity práce tedy zahrnuje:

1. Možnost zvýšení výroby užitných hodnot – čili růst produkce.
2. Možnost snížení výrobních nákladů na výrobu jednotlivých produktů.
3. Zvýšení rentability výroby – vysoké produkce bylo dosaženo s nižšími náklady.

Ve svém praktickém důsledku představuje tedy zvyšování produktivity práce růst a zlevnění výroby.¹²

Růst produktivity práce zjistíme ze vzorečku:

$$I = P_1/P_0$$

Kde: P_1 = základní období

P_0 = zkoumané období¹³

Mezi další vzorečky, pomocí kterých lze zjistit hodnotu produktivity práce patří:

P_1 = celková produkce ve stálých cenách / (materiálové + pracovní náklady)

P_2 = Hrubý důchod v Kč / celková spotřeba hodin živé práce

P_3 = celková produkce ve stálých cenách / celková spotřeba hodin živé práce

Základních ukazatelů produktivity práce je využíváno, pokud se uvažuje o celém podniku (celého výrobního odvětví). Produktivitu práce při výrobě konkrétního produktu lze zjistit pouze pokud to dovoluje evidence. Například celkovou produkci kukuřice na jednoho pracovníka. Cílem výpočtů je zjistit, jak velké množství vstupů připadá na konkrétní produkt, snaha co nejefektivněji rozložit pracovní síly a zařídit výrobu s co nejnižším výdajem inputů a vynaložené pracovní síly.¹⁴

¹¹ KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 46

¹² KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 47

¹³ ŠUJAN, I., KOLEK, J. *Analýza a prognóza produktivity práce*, s. 14

¹⁴ KUBÁT, F., ŠKODOVÁ, J., BEZVODA, F. *Zvyšování intenzity výroby a produktivity práce v zemědělství*, s. 85

3.5.1 Způsoby zjišťování produktivity práce v zemědělství

Aby bylo možné produktivitu práce měřit a poté porovnávat, je zapotřebí převést množství užitečných hodnot na stejnou porovnatelnou jednotkovou základnu. Rozlišujeme více způsobů měření produktivity práce, podle způsobu vyjádření finální produkce.

1 Metoda hmotného vyjadřování

Tato metoda, někdy nazývaná též naturální, představuje nejjednodušší způsob zjišťování produktivity práce. Je udávána ve fyzických jednotkách. Příklady jednotek pro tuto metodu jsou: kg, ks, l, apod., vyrobených za určitou časovou jednotku.

Tato metoda je vhodná pouze pro porovnávání produkce stejných výrobků mezi různými podniky. Naráží na jeden podstatný problém. V případě, kdy podnik vyrábí více druhů výrobků, nelze jednoznačně určit, jak velké množství práce připadlo na který produkt.¹⁵

2 Metoda zjišťování produktivity práce v pomocných jednotkách

Základem této metody je tzv. „obilní jednotka“, která na výživnou hodnotu obilí převádí všechny ostatní zemědělské výrobky. Výpočet výživné hodnoty vychází z obsahu živin různých produktů a jako základ se bere obsah škrobové jednotky.

Živočišné výrobky se přepočítávají na obilní jednotky podle potřeby krmiv nutných pro jejich produkci.

3 Metoda cenového vyjádření

Pomocí této metody se převádí finální výrobky různých druhů a rozdílné kvality na jeden společný jmenovatel, a tím je cena. V praxi se jedná o převod produkce na peněžní vyjádření.

¹⁵ KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 54

Vzorec pro výpočet metody cenového vyjádření je následovný:

$$(Q * c) / T$$

Kde: Q = množství finální produkce

c = cena jednoho výrobku

T = časové jednotky

Výpočet vychází z průměrně dosahované ceny při prodeji zboží. Je nutné vypočítat průměrnou cenu realizace prodeje jednotlivě pro každý výrobek, proto je v praxi tento postup složitý. Pro zjednodušení se vyjadřuje celkovou tržní produkcí, ke které se připočítává tzv. netržní složka.

Tržní produkce představuje tu část, která vstupuje do ekonomického obratu ve formě realizace zemědělských výrobků. Jsou to například výrobky dodané zemědělskými podniky státu ve formě povinných dodávek, nebo prodej zemědělských výrobků na zemědělských trzích.

Netržní část produkce tvoří neprodané množství výrobků, které je určeno k další reprodukci. Jedná se o výrobní spotřebu, kterou tvoří spotřeba vlastních osiv a krmiv apod. Druhou částí netržní složky je osobní spotřeba, kterou představuje produkce spotřebovaná jako samozásobování u soukromého sektoru, určená pro sociální fondy a produkce spotřebovaná ve společném stravování.¹⁶

Je potřeba rozlišovat bezprostředně působící **faktory růstu produktivity práce**, jako jsou přírodní, společenské a ekonomické jevy. Produktivitu práce „žene vzhůru“ především rozvoj vědy a moderních technologií. Vliv těchto faktorů ale nelze přesně kvantifikovat, mohou se pouze odhadovat. Hybnou silou produktivity práce je také míra pracovního nadšení, iniciativa zaměstnanců, uvědomělost a pracovní zkušenosti. V zemědělství je produktivita práce ovlivňována zejména přírodními podmínkami, které mají velký vliv na celý další výrobní proces. Působícím vnějším faktorem je také mezinárodní spolupráce.¹⁷

¹⁶ KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 65

¹⁷ ŠUJAN, I., KOLEK, J. *Analýza a prognóza produktivity práce*, s. 17

3.5.2 Základní činitele zvyšování produktivity práce

Pro efektivní zvyšování produktivity práce je nutné, aby všechny základní činitele zvyšování produktivity působily společně, vzájemně se doplňovaly a podmiňovaly. Je to souhrn moderních a složitých technických prostředků v rukách řídicích pracovníků a promyšlené organizace procesů probíhajících, předcházejících i následujících a zároveň procesů probíhajících na jiném pracovišti. Těmi činiteli jsou:

- ***Zvyšování úrovně mechanizace a elektrifikace zemědělské výroby***

Znamená používání různých strojů a vozidel, což zvyšuje produktivitu práce a zároveň odstraňuje těžkou ruční práci (například mechanizace práce ve stájích, tj. napájení, dojení, příprava a doprava krmiv, atd.). Mechanizace v zemědělství znamená především časté využívání kombajnů, traktorů, kultivačních strojů, strojního dojení, apod.

- ***Zlepšování organizace a technologie výroby***

Zkvalitňováním technologií výroby v podniku klesá množství živé práce vynaložené na určitý produkt a s tím klesají i náklady na jeho výrobu. Před zavedením nových technologií je nutné porovnat náklady na výrobu před jejich zavedením s náklady na obsluhu a potenciální opravy nových mechanizačních strojů.

- ***Soustavné zlepšování přírodních podmínek výroby***

Není možné se zaměřit pouze na maximální využití kapacity například zemědělské půdy, ale musí se rovněž plánovat s úpravou podmínek, které lze při minimálních investičních nákladech zlepšovat. Vliv přírodních podmínek je možno v minimální míře pozměnit, například výstavbou skleníků, apod.

- ***Zlepšování organizace práce, pracovních procesů a pracoviště***

Organizace práce je soubor postupných úkolů, na jejichž nejvhodnějším uspořádání závisí růst, či pokles produktivity práce. Je založena na řízení výrobních složek, dělbě práce, specializaci práce a na přesném dodržování všech úkolů.

- ***Zvyšování kvalifikace pracovníků a zpevňování pracovní kázně***
- ***Zvyšování hmotného zájmu pracovníků na výsledcích společné práce, výroby a společného hospodaření***

Znamená odměňování každého pracovníka za správné splnění jeho úkolu. Odměnu může získat za vykonané množství a kvalitu práce, nebo podle dosažených hektarových výnosů.¹⁸

- ***Technický pokrok***

Z hlediska hospodářské praxe můžeme obsah pojmu technický pokrok vymežit v těchto hlavních formách:

- Používání nových výrobních postupů směřujících k nižším nákladům, případně zabezpečujících vyšší objem produkce při daných nákladech.
- Používání nových výrobních technologií, jejichž výsledkem jsou nové kvalitnější výrobky.
- Používání nových surovin, odhalování nových zdrojů energie, využití odpadových surovin atd.

V rámci tohoto vymezení dochází při realizaci technického pokroku k různým případům, které je možno charakterizovat takto:

- Substituce výrobních faktorů v důsledku jejich cenových změn při nezměněných hodnotách parametrů, tedy substituce bez technického pokroku.
- Přejít k novému výrobnímu postupu při změně hodnot parametrů nezávisle na jejich cenových změnách – technický pokrok bez substituce.
- Přejít k novému výrobnímu postupu při změně hodnot parametrů v závislosti na jejich cenových změnách – technický pokrok a současná substituce.¹⁹

Logickým vyústěním současného růstu zemědělské výroby je klesající počet pracovníků v zemědělství. Srovnávání produktivity práce v různých zemích není snadné vzhledem k rozdílným přírodním, půdním a klimatickým podmínkám. Porovnávání objemu produkce mezi zeměmi je v praxi obtížné vzhledem k rozdílným cenám a kurzům. Proto se v zemědělství používají pomocné ukazatele. Při mezinárodní komparaci je možno použít objem produkce v naturálních jednotkách na jednoho pracovníka.

¹⁸ KUBÁT, F. *Produktivita práce v zemědělství*, s. 73

¹⁹ ŠUJAN, I., KOLEK, J. *Analýza a prognóza produktivity práce*, s. 22

Stejné druhy produktů lze převést na společného jmenovatele – obilní jednotku (OJ), která může být společnou základnou při porovnávání produktivity práce v různých zemích.

Dalším pomocným ukazatelem je počet hektarů zemědělské půdy připadající na jednoho pracovníka. Při současném zvyšování hektarových výnosů tento ukazatel neustále roste, z čehož lze vyvodit, že stoupá i produktivita práce. V jednotlivých zemích se počet hektarů na jednoho zemědělského pracovníka liší. Avšak nelze z tohoto faktu usuzovat, kde je produktivita práce vyšší. To záleží na mnoha individuálních faktorech každé země, například procentem zornění, kvalitou půdního fondu atd.

Dalším z celosvětově používaných ukazatelů produktivity práce je počet obyvatel, které „uživí“ právě jeden zemědělský pracovník. Tento ukazatel je zkreslený mírou spotřeby potravin každého jedince.²⁰

3.6 Intenzita výroby

Zkoumání produktivity práce v zemědělství je úzce spjato s intenzitou výroby. Při působení určitých vstupů není výsledkem výrobního procesu pouze přírůstek produkce na jednoho zemědělského pracovníka, ale také změna konečné produkce z 1 ha, kterou označujeme právě jako intenzitu výroby. Cílem většiny podniků je tento faktor ve výrobním procesu zvyšovat (intenzifikace). Opakem intenzifikace je extenzifikace.

Vzhledem k tomuto faktu je nutno vyjádřit oba ukazatele tak, aby bylo možno zjistit vliv změny intenzity výroby a jiných faktorů (především snížení počtu zaměstnanců) na produktivitu práce. K zjištění, jak moc jeden faktor ovlivňuje druhý, je zapotřebí sledovat delší časové období (minimálně 5 – 6 let). Kratší období to být nemůže, jelikož rozdílné působení klimatických podmínek má za následek rozdílnou účinnost intenzifikačních vstupů. K hodnocení intenzifikace výroby je nutno vzít v potaz změny počasí v průběhu let a jeho rozdílné působení na jednotlivá odvětví zemědělské výroby. Jedním z dalších důvodů je právě zmiňované kolísání zaměstnanosti.²¹

²⁰ ROTTOVÁ, A. *Pracovní síly a produktivita práce v zemědělství - mezinárodní srovnání*, s. 29

²¹ HOUŠKA, V., GÖMÖOVÁ, E. *Produktivita práce a faktory jejího růstu v zemědělství*. s. 29

3.7 Společná zemědělská politika v EU

Současná EU se postupně vyvíjela od roku 1952, kdy bylo vytvořeno Evropské sdružení uhlí a oceli. První společná zemědělská politika se začala uskutečňovat od roku 1962, kdy po složitých jednáních Rada ministrů rozhodla o základních metodách společné organizace trhu pro obiloviny. Opatření pro obiloviny následně posloužila jako model pro trhy s dalšími produkty a do konce šedesátých let přijalo ES (Evropské společenství) pro většinu produktů systémy ochrany, který uzavíral domácí trhy před vnější konkurencí. Plně fungovat začaly principy zemědělské politiky od roku 1968. Společná zemědělská politika byla vždy v rámci předchůdců současné EU i nyní v EU kontroverzním tématem, jednání o zemědělství byla často doprovázena demonstracemi a protesty. Ke komplexním nástrojům regulace zemědělského trhu patří zejména přímé platby, intervenční opatření (nákup, prodej, podpora soukromého skladování), kvótní systémy, vývozní a dovozní licence, vývozní subvence a strukturální prostředky.²²

Společná zemědělská politika (SZP) byla původně založena především na principu intervenčních nákupů zemědělských produktů při poklesu tržních cen pod dohodnutou úroveň. Společenství rovněž zavedlo v 70. letech zdanění dovozů a naopak dotování vývozu vlastních zemědělských výrobků. Protekcionistická opatření způsobila, že se v Evropské unii začalo docházet od 80. let k nadprodukcí, mimo to SZP stále více zatěžovala evropský rozpočet, proti silnému protekcionismu protestovali zahraniční producenti, důsledkem těchto vlivů byly reformy SZP.

Významná byla především MacSharryho reforma (rok 1992), která umožnila dohodu v rámci GATT (Všeobecná dohoda o clech a obchodu) a následně multilaterální liberalizaci světového obchodu. Jejím hlavním přínosem bylo odvázní dotací od výše produkce (tzv. decoupling), které vedlo ke snížení nadprodukce. Společenství snížilo garantované ceny, což kompenzovalo prostřednictvím přímých plateb stanovovaných na základě rozsahu obdělávané půdy, počtu kusů dobytka aj. Některé kompenzace byly navíc vypláceny pouze tehdy, pokud zemědělci ponechali část půdy ladem. Další významná reforma byla Fischlerova reforma (rok 2003), která zavedla jednotnou platbu na farmu.

²² BYDŽOVSKÁ Marie, Euroskop.cz. *Zemědělství, společná zemědělská politika* [online]. Praha: Euroskop. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW: <https://www.euroskop.cz/8924/sekce/zemedelstvi/>

Zemědělci tak namísto několika plateb získávají jen jednu. Výše plateb se určuje buď na základě plateb obdržných v minulosti (historický model) nebo podle plateb na plochu obdělávanou v prvním roce zavedení systému (regionální model) nebo v modelu hybridním kombinujícím oba principy. Vyplácení přímých plateb je podmíněno dodržováním souboru legislativních norem, tzv. cross-compliance (19 pravidel pro ochranu životního prostředí, bezpečnost potravin a zdraví zvířat). Při nedodržení požadavků jsou stanoveny sankce. Tato reforma také zdůraznila politiku rozvoje venkova, stanovené procento z přímých plateb (tzv. I. pilíř SZP) se začalo postupně přesouvat do prostředků na rozvoj venkova (tzv. II. pilíř SZP). Další změny pokračovaly v roce 2004, kdy byl změněn systém financování SZP. Pro finanční perspektivu 2007-2013 byly nově po vzoru dvou pilířů SZP určeny dva fondy: Evropský zemědělský záruční fond a Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova.²³

Významné změny přinesl také tzv. Health check, neboli prohlídka zdravotního stavu SZP v roce 2008. Prostřednictvím balíčku čtyř legislativních dokumentů byly schváleny dílčí úpravy a drobnější zásahy do některých mechanismů SZP (přímé platby a systém modulace; oddělení podpor od produkce, změny v odvětví společného trhu s mlékem a mléčnými výrobky včetně postupného odstraňování tzv. mléčných kvót; nové priority v oblasti rozvoje venkova). Tato reforma SZP přinesla dále také zmírnění pravidel veřejné intervence a kontroly nabídky, aby nebyla omezována schopnost zemědělců reagovat na tržní signály.²⁴

Zatím poslední reforma SZP z roku 2013 představovala poslední fázi zahájeného a doposud nedokončeného procesu úprav (nařízení (EU) č. 1303 až 1308/2013, Úřední věstník L 347, 20. 12. 2013). Základní směry SZP pro programové období 2014–

²³ BYDŽOVSKÁ Marie, Euroskop.cz. *Zemědělství, společná zemědělská politika* [online]. Praha: Euroskop. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW:

<https://www.euroskop.cz/8924/sekce/zemedelstvi/>

²⁴ MASSOT Albert, Evropský parlament. *Fakta a čísla o Evropské unii, společná zemědělská politika* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace březen 2015 [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW:

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.1.html

2020 zahrnují především přeměnu podpor oddělených od produkce na systém multifunkční podpory, dále propojení nástrojů podpory s konkrétními cíli, přičemž budou odstraněny veškeré historické reference („zacílení“ či „targeting“). Jednotné platby zemědělským podnikům mají být nahrazeny systémem plateb v několika stupních či úrovních, jehož součástí je sedm složek:²⁵

- „základní platba“ na hektar;
- doplňková podpora na náhradu nákladů spojených s poskytováním environmentálních veřejných statků, jež nehradí trh (ekologická neboli „zelená“ složka);
- dodatečná platba mladým zemědělcům;
- redistributivní platba umožňující posílit podporu na prvních 30 hektarů zemědělského podniku;
- dodatečná podpora příjmů v oblastech s přírodními omezeními;
- podpory vázané na produkci poskytované na základě hospodářských či sociálních důvodů;

Pro poskytování nové podpory na hektar jsou způsobilí pouze aktivní zemědělci. Prostředky na přímé platby, které jsou k dispozici pro každý členský stát, budou postupně upraveny tak, aby do roku 2019 dosáhly úrovně minimální platby na hektar (tzv. „vnější konvergence“).

Dále dochází ke konsolidaci dvou výše zmíněných pilířů SZP, a to prvního pilíře, ze kterého jsou financovány přímé podpory a tržní opatření a jehož náklady nese v plném rozsahu Evropský zemědělský záruční fond (EZZF), a druhého pilíře na podporu rozvoje venkova, který funguje v rámci režimu spolufinancování. Ruší se možnost modulace přímých podpor ve prospěch druhého pilíře a nahrazuje se povinným snížením základních plateb přesahujících částku 150 000 EUR („postupné snižování“). Na druhé straně se nový

²⁵ MASSOT Albert, Evropský parlament. *Fakta a čísla o Evropské unii, společná zemědělská politika* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace březen 2015 [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW:

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.1.html

system přímých plateb pro aktivní zemědělce vyznačuje většími možnostmi přerozdělení prostředků. Rovněž se díky této reformě zvýšila flexibilita přesouvání finančních prostředků mezi oběma pilíři, od roku 2015 mohou členské státy přesouvat původně přidělené prostředky v obou směrech (z prvního pilíře do druhého až do výše 15 % a z druhého do prvního v případě některých států až do výše 25 %).²⁶

Reforma také přináší konsolidaci nástrojů jednotné společné organizace trhů ve smyslu vytvoření „záchranných sítí“, jejichž použití je omezeno pouze na případy cenové krize a narušení trhů. Kromě toho je potvrzeno zrušení všech opatření týkajících se kontroly nabídky (režim kvót na cukr vyprší v roce 2017 a práva na výsadbu vinic budou v roce 2020 zcela nahrazena systémem udělování povolení). Novému režimu upravujícímu produkci mléka, který je předběžně stanoven na rok 2015, předcházelo přijetí malého balíčku opatření v mlékárenském odvětví (nařízení EU č. 261/2012, Úřední věstník L 94, 30. 3. 2012). Aby bylo možno reagovat na případná narušení trhů, vytváří nově zřízená jednotná organizace trhů také novou rezervu pro případ krize, tato rezerva bude financována prostřednictvím snížení přímých plateb až o 400 milionů EUR ročně.²⁷

Posledním významným cílem reformy této SZP přináší integrovanější a cílenější přístup k rozvoji venkova, více je prosazováno územní hledisko. Počítá se s lepší koordinací opatření v oblasti rozvoje venkova se zbývající částí strukturálních fondů. Došlo ke zjednodušení široké škály stávajících nástrojů využívaných v rámci druhého pilíře SZP, aby bylo možné se soustředit především na podporu konkurenceschopnosti, inovací, zemědělství založeného na znalostech, usazování mladých zemědělců, udržitelného hospodaření s přírodními zdroji a vyváženého územního rozvoje.

²⁶ MASSOT Albert, Evropský parlament. *Fakta a čísla o Evropské unii, společná zemědělská politika* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace březen 2015 [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW:

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.1.html

²⁷ MASSOT Albert, Evropský parlament. *Fakta a čísla o Evropské unii, společná zemědělská politika* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace březen 2015 [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW:

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.1.html

Příčemž jedním z hlavních cílů společné zemědělské politiky je samozřejmě také poskytnout zemědělcům dobrou životní úroveň. Lze využít různé ukazatele, včetně vývoje příjmů ze zemědělské činnosti k určení pokroku při dosahování tohoto cíle a celkového vývoje produktivity zemědělství v EU jako integračním celku i v jeho jednotlivých členských zemích.

3.8 Produktivita zemědělství v EU a její vývoj

Evropská unie jako nástupnický integrační celek Evropského společenství, pod tímto názvem existuje od roku 1993, kdy vzniku EU předcházela podpis smlouvy o Evropské unii (Maastrichtské smlouvy). Aktuálně tvoří Evropskou unii 28 členských států, které se liší svou rozlohou, podnebím, životním prostředím, zemědělskou praxí, počtem obyvatel a jeho strukturou, výkonností ekonomiky a v mnoha dalších ekonomických i neekonomických aspektech. Je tedy zřejmé, že rozdílná je také zemědělská produkce, a to jak s ohledem na její objem, tak také strukturu. V rámci Evropské unie je produkována široká řada potravin a nápojů k lidské spotřebě i pro krmení zvířat (rostlinná i živočišná produkce) a také mnoho vstupů pro jiná průmyslová odvětví, než je potravinářský průmysl. Zemědělské produkty přispívají ke kulturní identitě Evropanů a evropských regionů.

Je zřejmé, že se zemědělská produkce v průběhu posledních desetiletí mění a vyvíjí, opět ve své struktuře i celkovém objemu. Produkce se mění jednak s ohledem na měnící se přírodní podmínky, ale také s ohledem na ekonomické vlivy, především díky změnám ve spotřebitelské poptávce, změnám cen zemědělské produkce, změnám výše a podmínek poskytování dotací a obecně priorit jednotlivých členských států EU i Evropské unie jako celku ve vztahu k zemědělské produkci.

Pro potřeby této části práce bude věnována pozornost především produkci zemědělství vyjádřené v základních cenách a cenách výrobců (tabulka 1 a 2). Za základní cenu je dle Českého statistického úřadu i Eurostatu považována cena, kterou obdrží producent po odečtení všech daní z produkce, ale se započtením všech dotací na produkty. Produkce zemědělského odvětví je tvořena produkcí zemědělských výrobků, zemědělských služeb a zboží a služeb vyprodukovaných v rámci neoddělitelných nezemědělských vedlejších činností. Dále je také významným ukazatelem, kolik pracovníků je v zemědělství zaměstnáno a jaký je podíl zemědělské produkce na celkovém

HDP té které země. Za pracovní sílu je považován každý, kdo v průběhu posledních 12 měsíců pracoval v zemědělském podniku a pro tento podnik (samozřejmě po dosažení minimální věkové hranice 15 let). Odpracovaný čas každé osoby je níže v tabulce 3 započten jako procentní podíl z plného úvazku. Jedna roční pracovní jednotka tedy odpovídá práci odvedené pracovníkem zaměstnaným v zemědělství na plný úvazek.²⁸

²⁸ Český statistický úřad. *Databáze Eurostatu – zemědělství* [online]. ČSÚ, Praha, poslední aktualizace 15. 09. 2015, [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tag00102>

Tabulka 1: Produkce zemědělského odvětví v členských státech EU v letech 2003-2014 v základních cenách
(v milionech EUR)

Členský stát/rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU (28 zemí)	:	:	331 722.18	331 559.90	363 681.57	383 810.41	341 666.10	365 289.30	398 808.55	409 486.27	415 691.17	405 930.30
EU (27 zemí)	329 843.41	348 322.56	329 227.00	328 973.16	360 808.43	380 688.43	338 730.63	362 374.97	395 947.33	406 706.32	413 155.81	403 534.62
Belgie	6 772.98	7 009.21	6 621.73	7 027.17	7 397.25	7 484.00	6 877.91	7 758.47	7 957.24	8 799.15	8 647.04	8 118.10
Bulharsko	3 265.56	3 463.74	3 355.97	3 471.28	3 314.89	4 494.10	3 811.38	3 821.89	4 355.01	4 423.72	4 393.78	4 009.14
Česká republika	2 941.37	3 629.60	3 454.88	3 608.26	4 328.40	4 801.41	3 700.23	4 058.13	4 834.46	4 860.58	4 935.46	4 842.34
Dánsko	8 225.38	8 551.91	7 901.98	8 255.39	9 126.30	9 139.56	8 501.05	9 740.90	10 738.22	11 877.08	11 159.67	10 629.46
Německo	40 694.30	44 211.60	38 838.02	40 312.61	46 319.02	50 049.37	43 725.00	46 019.00	52 381.00	52 873.00	52 316.00	51 181.70
Estonsko	421.10	482.79	542.92	570.91	698.84	667.86	569.78	668.28	810.59	898.20	924.02	899.50
Irsko	5 979.12	6 156.92	5 710.69	5 466.72	5 975.44	6 143.03	5 014.02	5 632.44	6 625.62	7 033.48	7 621.28	7 411.62
Řecko	11 991.35	11 999.08	12 087.66	10 430.93	10 929.93	10 745.68	10 395.29	10 578.49	10 710.58	10 734.60	10 457.29	10 424.08
Španělsko	42 155.48	41 623.61	39 599.18	37 176.03	42 489.67	41 589.34	37 945.75	40 371.17	40 963.71	41 954.52	44 185.66	42 353.99
Francie	62 919.70	65 288.60	64 026.00	61 227.30	67 124.90	68 955.00	63 768.70	68 125.20	73 028.20	76 776.30	73 565.60	73 260.83
Chorvatsko	:	:	2 495.18	2 586.75	2 873.14	3 121.97	2 935.47	2 914.33	2 861.21	2 779.95	2 535.36	2 395.68
Itálie	46 797.55	49 241.81	44 857.96	44 689.61	46 264.40	49 073.63	45 296.66	45 790.33	49 418.59	50 512.00	52 893.44	50 118.91
Kypr	623.59	645.20	654.07	634.18	637.21	634.28	665.28	685.66	706.28	719.56	722.48	727.95
Lotyšsko	589.49	676.50	751.16	850.69	1 050.54	1 036.35	869.32	941.50	1 082.12	1 326.69	1 295.92	1 239.95
Litva	1 222.81	1 384.75	1 625.75	1 612.46	2 077.99	2 301.76	1 866.02	2 042.46	2 585.81	2 972.89	2 855.91	2 759.97
Lucembursko	286.45	324.43	286.95	288.11	354.88	363.72	323.18	326.11	347.49	430.50	445.07	442.78
Maďarsko	5 581.84	6 557.38	6 116.08	6 011.49	6 687.30	7 843.33	5 839.43	6 121.75	7 753.42	7 498.53	7 791.09	7 807.47
Malta	125.38	124.69	122.85	125.09	127.18	136.82	129.94	126.13	127.42	127.96	132.21	126.61
Nizozemsko	20 459.04	20 402.16	20 789.24	22 565.00	23 579.51	24 396.44	22 791.07	25 318.72	25 857.88	26 866.72	28 298.91	27 508.28
Rakousko	5 581.84	5 744.46	5 275.86	5 494.19	6 133.49	6 448.12	5 868.51	6 303.68	7 151.69	7 238.98	7 052.39	7 003.41
Polsko	11 764.34	14 224.63	15 052.45	16 163.71	20 139.41	21 830.75	17 462.91	19 768.84	22 747.65	23 198.35	23 644.26	23 024.86
Portugalsko	6 263.12	6 604.99	6 139.11	6 232.30	6 249.79	6 591.48	6 186.49	6 451.67	6 424.66	6 550.96	6 880.20	6 638.61
Rumunsko	10 761.85	13 654.44	12 853.03	14 365.42	14 301.54	18 192.01	14 134.39	15 301.40	18 048.33	14 410.22	17 756.15	16 588.95
Slovensko	960.13	1 093.49	1 065.27	1 066.13	1 126.90	1 177.52	1 061.36	1 109.20	1 237.34	1 143.52	1 138.64	1 151.25
Slovensko	1 621.08	1 865.97	1 693.09	1 770.14	2 015.72	2 355.74	1 858.07	1 886.63	2 295.37	2 397.06	2 406.96	2 250.18
Finsko	3 847.20	3 922.33	3 979.12	3 613.17	4 067.17	4 203.25	4 006.07	4 214.02	4 764.31	5 052.80	4 885.09	4 623.73
Švédsko	4 858.31	4 888.96	4 407.28	4 628.09	5 278.27	5 206.86	4 325.62	5 388.91	5 970.40	6 402.11	6 481.43	6 157.38
Spojené království	23 133.06	24 549.31	21 418.70	21 316.76	23 012.49	24 827.03	21 737.22	23 823.99	27 023.94	29 626.82	30 269.85	32 233.55
Norsko	3 897.40	3 744.10	3 832.01	3 860.02	4 016.07	4 292.54	4 108.67	4 612.42	4 813.54	5 265.98	5 139.75	4 931.87
Švýcarsko	6 792.10	7 057.47	6 528.25	6 401.22	6 411.57	7 000.20	6 874.68	7 278.90	8 253.69	8 366.04	8 282.24	8 701.89
Makedonie	933.58	995.41	1 013.36	1 078.71	1 071.37	1 268.87	1 134.81	1 242.65	:	:	:	:

Zdroj: Eurostat, 2015

Tabulka 2: Produkce zemědělského odvětví v členských státech EU v letech 2003-2014 v cenách výrobců
(v milionech EUR)

Členský stát/rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU (28 zemí)	:	:	312 058.58	321 974.53	355 265.63	375 386.89	333 262.60	359 791.91	393 842.24	405 285.89	411 871.00	402 630.70
EU (27 zemí)	302 132.53	317 554.46	309 814.72	319 655.18	352 705.31	372 605.54	330 634.85	357 240.18	391 311.57	402 806.09	409 535.81	400 501.13
Eurozóna (19 zemí)	236 179.91	244 069.52	237 289.67	243 955.04	268 593.28	278 353.38	253 137.91	270 859.08	291 261.00	301 610.84	303 953.94	295 613.94
Belgie	6 462.38	6 680.42	6 547.88	6 889.17	7 320.22	7 396.87	6 745.97	7 656.70	7 864.97	8 706.09	8 563.26	8 025.87
Bulharsko	3 265.56	3 463.74	3 355.97	3 471.28	3 255.76	4 419.33	3 714.20	3 742.76	4 261.18	4 303.47	4 262.09	3 971.68
Česká republika	2 920.12	3 469.90	3 424.16	3 508.51	4 230.29	4 704.00	3 619.59	4 009.21	4 781.17	4 835.55	4 918.85	4 814.51
Dánsko	7 481.90	7 734.31	7 865.45	8 227.62	9 090.62	9 104.34	8 471.22	9 715.19	10 704.52	11 869.32	11 174.42	10 658.17
Německo	36 800.29	40 011.60	38 946.02	40 306.61	46 331.02	50 176.37	43 807.00	46 036.00	52 398.00	52 890.00	52 316.00	51 181.70
Estonsko	404.26	457.51	521.29	536.79	683.33	651.45	559.58	663.85	806.85	894.05	919.97	895.57
Irsko	5 086.58	5 283.92	5 311.46	5 499.78	6 015.82	6 161.32	5 023.32	5 642.91	6 636.62	7 061.59	7 654.19	7 458.54
Řecko	10 243.26	10 117.96	10 634.08	9 913.40	10 459.44	10 408.81	10 068.67	10 371.66	10 522.44	10 550.69	10 273.79	10 235.78
Španělsko	38 296.06	37 531.52	35 406.87	35 779.34	41 011.49	39 990.06	36 242.13	39 651.42	40 281.02	41 404.55	43 685.01	41 838.61
Francie	55 738.30	57 740.20	56 559.00	58 764.90	64 646.20	66 413.10	61 297.80	66 948.40	71 914.70	75 730.20	72 527.30	72 218.56
Chorvatsko	:	:	2 243.86	2 319.34	2 560.32	2 781.35	2 627.75	2 551.72	2 530.67	2 479.80	2 335.20	2 129.57
Itálie	43 908.44	46 271.69	43 235.96	43 872.61	45 801.40	48 658.63	44 789.66	45 393.33	49 109.59	50 299.00	52 667.54	49 906.24
Kypr	623.59	645.20	654.07	634.18	637.21	634.28	665.28	685.66	706.28	719.56	722.48	727.95
Lotyšsko	551.54	615.43	693.11	777.41	1 005.77	992.85	820.52	928.11	1 070.28	1 317.72	1 290.60	1 225.68
Litva	1 190.69	1 238.03	1 433.24	1 381.40	1 928.78	2 130.85	1 707.31	1 893.77	2 407.52	2 792.43	2 646.69	2 535.43
Lucembursko	262.91	296.44	287.68	288.95	355.06	364.23	323.63	326.11	348.53	430.92	445.07	443.60
Maďarsko	5 383.39	6 176.37	5 701.79	5 669.22	6 451.18	7 772.34	5 780.33	6 051.90	7 658.12	7 402.10	7 694.96	7 693.35
Malta	116.69	113.16	109.70	111.89	115.23	127.18	125.27	121.88	125.19	126.27	130.53	124.86
Nizozemsko	20 051.27	20 014.99	20 302.11	22 002.80	23 427.15	24 299.78	22 661.99	25 265.66	25 867.18	26 858.64	28 281.28	27 621.36
Rakousko	5 094.84	5 191.70	5 150.49	5 344.79	6 078.27	6 378.67	5 781.45	6 226.44	7 107.65	7 193.99	7 005.71	6 988.37
Polsko	11 652.71	13 453.83	14 119.37	14 986.70	18 968.86	20 674.30	16 236.11	18 508.76	21 711.58	22 407.35	23 081.78	22 828.62
Portugalsko	5 811.58	6 081.76	5 678.99	5 936.21	6 014.57	6 396.55	5 962.34	6 221.61	6 162.73	6 361.42	6 707.02	6 477.15
Rumunsko	10 655.21	13 540.52	12 667.14	14 173.30	13 990.61	17 686.60	13 723.14	15 244.02	18 048.33	14 410.22	17 756.15	16 588.95
Slovensko	894.69	1 018.11	982.85	965.80	1 116.22	1 166.29	1 050.52	1 098.33	1 226.19	1 143.52	1 138.64	1 151.25
Slovensko	1 568.54	1 691.63	1 625.04	1 709.55	1 955.03	2 171.04	1 795.49	1 824.93	2 246.37	2 395.65	2 405.81	2 245.07
Finsko	3 074.00	3 068.23	3 209.82	3 239.47	3 691.07	3 835.05	3 709.97	3 902.32	4 458.91	4 734.54	4 573.05	4 312.35
Švédsko	4 318.51	4 297.61	4 285.57	4 474.63	5 202.94	5 136.43	4 257.23	5 318.59	5 893.49	6 365.59	6 447.54	6 122.70
Spojené království	20 275.22	21 348.65	21 105.60	21 188.89	22 921.78	24 754.82	21 695.11	23 790.69	26 992.20	29 601.67	30 246.08	32 209.21
Norsko	3 154.11	3 031.60	3 124.68	3 144.31	3 326.81	3 583.44	3 421.13	3 839.35	4 019.30	4 439.32	4 342.81	4 184.07
Švýcarsko	6 728.59	7 001.47	6 473.50	6 346.17	6 362.33	6 941.03	6 811.79	7 212.78	8 177.16	8 287.55	8 204.32	8 628.27
Makedonie	933.58	988.17	1 005.43	1 062.27	1 056.42	1 239.35	1 080.15	1 171.66	:	:	:	:

Zdroj: Eurostat, 2015

Tabulka 3: Celková pracovní síla v zemědělských podnicích v letech 1990 – 2007
(v tisících ročních pracovních jednotek)

Členský stát/rok	1990	1993	1995	1997	2000	2003	2005	2007
EU (28 zemí)	:	:	:	:	:	:	:	:
EU (27 zemí)	:	:	:	:	:	13 350.38	12 715.57	11 693.13
Belgie	93.48	85.15	78.85	79.10	74.07	72.46	69.59	65.60
Bulharsko	:	:	:	:	:	791.56	624.66	490.86
Česká republika	:	:	:	:	:	166.40	151.90	137.31
Dánsko	95.15	104.75	104.96	97.93	66.46	60.71	60.45	55.86
Německo	1 029.65	804.19	710.96	656.84	617.62	688.78	643.23	609.30
Estonsko	:	:	:	:	:	37.52	36.90	32.07
Irsko	249.65	239.51	218.48	202.31	168.45	161.11	152.38	147.54
Řecko	680.33	702.17	637.94	597.27	587.48	614.25	600.80	568.71
Španělsko	1 143.35	1 112.10	1 089.60	1 098.98	1 077.73	997.77	992.64	967.68
Francie	:	:	:	:	:	913.83	855.49	804.62
Francie metropolitní	1 256.52	1 081.10	1 015.36	958.08	949.35	878.46	:	:
Chorvatsko	:	:	:	:	:	:	:	:
Itálie	1 923.99	1 836.69	1 818.02	1 798.09	1 364.92	1 475.98	1 374.26	1 302.18
Kypr	:	:	:	:	:	32.20	28.66	25.92
Lotyšsko	:	:	:	:	145.15	140.88	137.25	104.79
Litva	:	:	:	:	:	222.13	221.55	180.14
Lucembursko	6.28	5.80	5.33	5.04	4.45	3.96	3.99	3.75
Maďarsko	:	:	:	:	:	525.79	462.74	403.42
Malta	:	:	:	:	:	4.50	4.06	4.22
Nizozemsko	225.02	224.44	210.00	208.66	205.05	186.26	173.93	165.11
Rakousko	:	:	187.35	177.63	181.85	175.43	166.44	163.33
Polsko	:	:	:	:	:	2 190.87	2 273.59	2 263.15
Portugalsko	846.90	604.71	583.58	519.80	524.15	455.16	398.08	338.04
Rumunsko	:	:	:	:	:	2 699.51	2 595.59	2 205.28
Slovinsko	:	:	:	:	107.53	95.37	94.98	83.72
Slovensko	:	:	:	:	136.54	118.63	98.79	91.29
Finsko	:	:	131.39	125.71	102.55	97.54	83.46	72.39
Švédsko	:	:	87.67	81.76	74.24	70.66	71.10	65.47
Spojené království	473.67	433.90	383.98	415.99	354.32	352.22	339.08	341.37
Norsko	:	:	:	:	71.20	64.20	58.83	56.26

Zdroj: ČSÚ, 2015

Na základě údajů uvedených v tabulce 1-2 vyplývá, že v dlouhodobém časovém horizontu, tedy při očištění od meziročních odchylek je možné v období od roku 2003 do roku 2014 zaznamenat růst produkce v odvětví zemědělství, a to i přesto, že dochází k soustavnému poklesu počtu pracovníků v zemědělství, což je jednoznačně pozitivní trend, dokládající zvyšující se a zlepšující technickou úroveň zemědělských provozů, která umožňuje snížení zaměstnanosti v sektoru zemědělství.

Podle tabulky 3 je patrné, že počet pracovníků v zemědělství v posledních desetiletích soustavně klesá. Vyjma Malty, kde tento počet mezi roky 2005 a 2007 mírně zakolísal nelze nalézt jediný členský stát, kde by nedocházelo k úbytku pracovníků v zemědělství. Asi nejvýraznější pokles pak lze zaznamenat u zemí, které spadají mezi tzv. tranzitivní ekonomiky, tedy země, kde po rozpadu „východního bloku“ nastal přechod od

centrálně plánované k tržní ekonomice. Obecně platným tvrzením je také skutečnost, že čím vyspělejší stát je ekonomicky, technicky, společensky, tím nižší je podíl osob zaměstnaných v zemědělství a průmyslu, naopak nastává odliv těchto pracovníků do nevýrobních sektorů, tedy především služeb a infrastruktury. Snižující se počet pracovníků v zemědělství tedy dokládá stále se zvyšující vyspělost většiny členských států EU. K potvrzení této myšlenky stačí provést srovnání například s počtem obyvatel pracujících v zemědělství například v Indii, některých čínských provinciích nebo v afrických zemích.

Při detailnějším hodnocení zemědělské produkce Evropské unie jako celku za poslední dva roky (tedy rok 2012 a 2013) je možné konstatovat, že v roce 2013 v EU 28 celkem vyprodukovalo 306 milionů tun obilovin (včetně rýže). Produkce obilovin dosáhla v EU svého vrcholu v roce 2008, od roku 2008 byla produkce obilovin překonána právě v roce 2013. Produkce obilovin tak byla v EU 28 v roce 2013 o 20,9 milionu tun vyšší než v roce 2012 (což představuje nárůst o 7,3 %). Dále bylo v roce 2013 vyprodukováno 109,1 milionu tun cukrové řepy, což bylo o 5,7 milionu tun méně než v roce 2012. Produkce další hlavní okopaniny v EU 28, což jsou brambory, představovala 53,9 milionu tun.²⁹

Produkce olejnin má v Evropské unii a nejen v EU v posledních letech vzestupnou tendenci, a to především díky častějšímu využívání těchto plodin k výrobě biopaliv a bioenergie. K nejvýznamnějším olejninám pěstovaným v EU 28 patří řepka, řepice a slunečnicová semena. V roce 2013 bylo v EU 28 vyprodukováno 21,0 milionu tun řepky a řepice, což je výrazně vyšší objem než, kolik bylo vyprodukováno v roce 2012 (ve srovnání s rokem 2012 došlo v roce 2013 k nárůstu produkce o 9,2 %). Slunečnicových semen bylo v roce 2013 v EU 28 vyprodukováno podle odhadů 9,2 milionu tun.

Tabulka 4 (níže) představuje přehled produkce obilovin v EU 28 v roce 2013. Lze vysledovat, že téměř polovinu (46,9 %) z celkové produkce obilovin tvořila pšenice, přibližně jednu pětinu (21,4%) kukuřice na zrno a kukuřice CCM (corn-cob-mix) a zbývající pětinu ječmen (20,0 %).

Francie a Německo byly zdaleka největšími producenty obilovin a cukrové řepy, kteří se v roce 2013 společně podíleli na více než polovině produkce cukrové řepy v EU 28

²⁹ Evropský parlament, Eurostat. *Zemědělská produkce* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné na WWW: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_products/cs

(51,9 %) a na produkci dalších obilovin téměř dvěma pětinami (37,6 %). Přičemž jejich kombinovaný podíl na produkci olejnin (řepky, řepice a slunečnicových semen) v EU 28 se rovněž významně přiblížil dvěma pětinám (39,1 %). Tyto země jsou logicky významnými producenty především s ohledem na svou velikost a tedy také relativně vysoký podíl zemědělské půdy na celkové půdní výměře, ale také díky svému příklonu k využívání biopaliv a bioenergie, pro jejichž produkci jsou tyto olejninu stěžejní vstupní surovinou.³⁰

Produkce brambor již byla mezi členskými státy EU 28 vyrovnanější, největší objem vyprodukovalo Německo (17,9 % celkového objemu), přičemž Polsko, Francie, Nizozemsko a Spojené království vyprodukovaly vždy mezi 13,2 % a 10,6 % z celkového objemu produkce brambor na území EU.

Tabulka 4: Přehled produkce nejvýznamnějších položek rostlinné produkce v EU
(rok 2013, v tisících kg)

	Cereals	Sugar beet	Potatoes	Rape and turnip rape seeds	Sunflower seed
EU-28 (*)	305 728	109 096	53 871	20 977	9 170
Belgium	3 156	4 809	3 428	56	-
Bulgaria	9 154	0	187	337	1 974
Czech Republic	7 513	3 744	537	1 443	47
Denmark	9 051	1 994	1 646	688	-
Germany	47 757	22 829	9 670	5 784	46
Estonia	976	0	93	174	-
Ireland	2 401	0	410	49	0
Greece	4 547	457	566	1	174
Spain	25 373	2 520	2 168	113	1 038
France	67 323	33 749	6 953	4 370	1 582
Croatia	3 188	1 051	166	45	132
Italy	14 933	2 159	1 338	39	286
Cyprus	90	:	126	-	-
Latvia	1 949	:	237	299	-
Lithuania	4 477	967	421	542	0
Luxembourg	173	:	18	15	0
Hungary	13 610	991	487	533	1 484
Malta	:	0	13	-	-
Netherlands	1 823	5 727	6 577	10	0
Austria	4 590	3 466	604	197	51
Poland	28 455	11 234	7 111	2 678	5
Portugal	1 347	10	488	-	11,6
Romania	20 897	1 029	3 290	666	2 142
Slovenia	457	0	62	15	1
Slovakia	3 412	1 145	165	374	196
Finland	4 063	460	622	80	0
Sweden	4 993	2 326	806	341	0
United Kingdom	20 022	8 430	5 685	2 128	-
Iceland (*)	16	:	6	0,1	:
Norway (*)	1 070	:	298	:	:
Switzerland (*)	922	1 337	341	78	10
FYR of Macedonia (*)	460	:	191	5	4
Albania (*)	697	:	233	:	:
Turkey	37 129	16 483	3 955	102	1 523
Bosnia and Herzegovina	1 224	0	371	2	0
Kosovo (*)	442	:	33	:	:

Zdroj: Eurostat, 2014

Pokud jde o zeleninu, nejvíce se v EU 28 pěstují rajčata, cibule a mrkev (jednak s ohledem na spotřebitelské preference a dále na přírodní podmínky jednotlivých zemí,

³⁰ Evropský parlament, Eurostat. *Zemědělská produkce* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné na WWW:

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_products/cs

poslední dvě plodiny nejsou pěstovány ve sklenících). Celková produkce rajčat v členských státech EU představovala v roce 2013 14,9 milionu tun. Největšími producenty rajčat mezi členskými státy EU byly Itálie a Španělsko, jejichž kombinovaný podíl činil 60,3 % produkce EU 28, což odpovídá tradici těchto zemí při pěstování i následné spotřebě této plodiny. Dále následované Portugalskem a Řeckem.³¹

Pokud jde o ovoce, v EU 28 se v největší míře pěstovala jablka a pomeranče (dle konkrétních přírodních podmínek jednotlivých zemí, opět se jedná o tradici, kdy v teplejších pásmech převládá pěstování citrusových plodů, především pomerančů, v mírném pásmu pak pěstování mezi spotřebiteli i dalšími zpracovateli tolik oblíbených jablek. Produkce jablek dosahovala ve většině zemí EU běžné úrovně, nicméně v některých východních členských státech EU, zejména v Polsku, byl objem produkce obzvláště vysoký. Polsko bylo v roce 2013 největším pěstitelem (a také vývozcem) jablek v EU 28 a na celounijní produkci jablek se podílelo o něco více než jednou čtvrtinou (25,6 %). Itálie byla druhým a Francie třetím největším pěstitelem jablek s příslušným podílem 18,5 % a 17,4 % na celkové produkci EU.³²

Pokud jde o živočišnou výrobu, mají členské státy EU velmi rozdílnou strukturu produkce mléka, mléčných výrobků i masa. U mléka a mléčných výrobků je to způsobeno především velikostí stád dojnic a jejich dojivostí. Lze konstatovat, že celkem z 36,2 % celkového množství vyprodukovaného a spotřebovaného plnotučného mléka byly v roce 2013 v EU 28 vyrobeny sýry, z další největší části mléka (28,1 %) se vyrobilo máslo. Téměř jedna čtvrtina celkového množství plnotučného mléka vyprodukovaného a spotřebovaného v EU 28 byla využita jako konzumní mléko (12,1 %) či smetana (12,0 %).

Dále se odhaduje se, že v roce 2013 bylo v EU 28 nakoupeno 141 milionů tun kravského mléka. Největší množství kravského mléka se v roce 2013 nakoupilo v Německu a ve Francii. Tyto země rovněž stojí za největší produkcí másla a sýrů. Společně

³¹ Evropský parlament, Eurostat. *Zemědělská produkce* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné na WWW:

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_products/cs

³² Evropský parlament, Eurostat. *Zemědělská produkce* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné na WWW:

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_products/cs

se tyto země podílely 38 % až 46 % na celkové produkci EU 28 každého z těchto tří mléčných výrobků. Nicméně tyto země nebyly zároveň soběstačné v produkci mléka.³³

Hlavním masným výrobkem produkovaným v EU 28 bylo v roce 2013 tradičně vepřové maso (21,9 milionu tun), jeho výroba je téměř trojnásobná ve srovnání s produkcí hovězího či telecího masa (7,3 milionu tun). Produkce skopového masa pak je v EU 28 poměrně nízká (pouze 0,7 milionu tun) v roce 2013.

Čtvrtina (24,9 % nebo téměř 5,5 milionu tun) produkce vepřového masa v EU 28 v roce 2013 pocházela z Německa, druhým největším výrobcem bylo Španělsko (15,6 %) a třetím Francie (8,8 %). V Polsku bylo vyprodukováno 7,7 % celkové produkce vepřového masa, v Dánsku 7,2 %. Téměř jedna pětina (19,4 % nebo 1,4 milionu tun) veškerého hovězího/telecího masa vyprodukovaného v EU 28 pocházelo v roce 2013 z Francie, přičemž dalšími největšími producenty byly opět Německo (15,2 %), dále Itálie (11,8 %) a Spojené království (11,7 %). V celkové produkci hovězího masa v EU 28 zaujímá tradičně významné místo rovněž Irsko (7,1 %). Produkci skopového masa dominovalo v roce 2013 Spojené království s podílem na celkové produkci EU-28 ve výši 40,7 % (téměř 0,3 milionu tun), následované Španělskem (16,6 %), Francií (11,2 %), Řeckem (8,5 %) a Irskem (8,1 %).³⁴

³³ Evropský parlament, Eurostat. *Zemědělská produkce* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné na WWW:

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_products/cs

³⁴ Evropský parlament, Eurostat. *Zemědělská produkce* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné na WWW:

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_products/cs

Detailnější přehled o produkci vybraných položek živočišné výroby poskytuje následující tabulka 5.

Tabulka 5: Přehled produkce nejvýznamnějších položek živočišné produkce v EU
(rok 2013, v tisících kg)

	Collection of cows' milk	Butter	Cheese	Bovine meat	Pig meat	Sheep meat
EU-28 (*)	141 243	1 675	9 280	7 272	21 940	713
Belgium	3 474	13	79	250	1 131	2
Bulgaria	511	1	68	6	52	2
Czech Republic	2 358	24	118	65	234	0
Denmark	5 026	43	325	125	1 589	2
Germany	30 301	424	2 182	1 106	5 474	20
Estonia	706	3	44	8	35	0
Ireland	5 581	152	183	518	239	57
Greece	607	1	187	50	109	61
Spain	5 949	34	315	581	3 431	118
France	23 991	342	1 936	1 408	1 939	80
Croatia	504	4	33	47	80	1
Italy	10 397	97	1 158	855	1 625	35
Cyprus	157	0	20	5	49	3
Latvia	736	6	33	16	26	0
Lithuania	1 339	11	113	37	67	0
Luxembourg	287	:	:	8	11	0
Hungary	1 364	4	68	23	337	0
Malta	41	:	:	1	6	0
Netherlands	12 213	:	793	379	1 307	12
Austria	2 933	0	158	227	528	8
Poland	9 922	143	732	339	1 684	1
Portugal	1 777	26	70	84	346	10
Romania	882	10	70	29	308	3
Slovenia	517	:	16	32	19	0
Slovakia	827	7	33	10	52	1
Finland	2 287	44	102	80	194	1
Sweden	2 870	17	89	136	234	5
United Kingdom	13 687	:	349	848	833	290
Iceland	:	:	:	4	6	10
Switzerland (*)	3 400	41	183	145	248	5
Montenegro	25	:	1	:	:	:
Serbia	:	:	:	35	132	1
Turkey (*)	7 939	42	599	645	:	107

Zdroj: Eurostat, 2015

4 Vlastní práce

4.1 Změny v produktivitě práce v zemědělství jednotlivých států po vstupu do EU

Kapitola se věnuje změnám, kterými prošlo zemědělství vybraných členských států po vstupu do Evropské unie, pozornost zde bude věnována především zemím, které skutečně vstupovaly do EU (vznik 1993), nikoliv těch, které tvořili integračních seskupení, které byly předchůdci EU. Jedná se tedy o tyto členské státy Rakousko, Finsko, Švédsko (r. 1995), dále o Českou republiku, Slovensko, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovinsko (r. 2004, největší rozšíření EU) a také o Bulharsko a Rumunsko (2007) a Chorvatsko (2013).

Konkrétně bude věnována pozornost změnám v produktivitě a intenzitě zemědělství, ke kterým došlo v Rakousku, České republice, Maďarsku a Rumunsku, tedy zemích, které všechny patří k tzv. tranzitivním ekonomikám a lze u nich tedy předpokládat výrazné změny v produktivitě a intenzitě zemědělství, které byly nejprve způsobeny změnami ekonomického systému a následně vstupem do EU. Dalšími zeměmi, jejichž produktivita a intenzita zemědělství bude věnována pozornost, jsou Francie, Itálie a Německo, tedy země, které patří k zakládajícím členům Evropského společenství uhlí a oceli, tedy předchůdci dnešní EU. Tyto země byly vybrány proto, že vzájemná komparace výkonnosti jejich zemědělství může přinést velmi zajímavá zjištění.

V úvodu této kapitoly je nutné obecně říci, že pro všechny země, které po vzniku EU přistoupily, znamenal vstup do EU určité změny, dané jednak Společnou zemědělskou politikou (SZP) také označovanou jako CAP (Common Agricultural Policy). Jedním z hlavních mechanismů SZP jsou takzvané společné organizace trhu (SOT), které se týkají jednotlivých prvovýrobků a výrobků po prvním zpracování. Podstatou SOT je regulovat nabídky výrobků takovým způsobem, aby nedocházelo ke kolísání nabídky a tím i cen vyplácených zemědělským výrobcům, ale ani ke kolísání cen, které platí zpracovatel nebo konečný spotřebitel za nákup těchto výrobků. K tomuto účelu se využívají různé nástroje jako například produkční kvóty, intervenční nákupy a podpora soukromého skladování,

kvóty pro dovoz či vývoz, exportní subvence nebo záruky.³⁵ Podmínky SOT závazně upravuje především Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 ze dne 22. října 2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty (jednotné nařízení o společné organizaci trhů).

4.2 Zemědělství v ČR po vstupu do EU

Vstup do EU znamenal pro ČR tedy nejprve nutnost přizpůsobit se systému kvótního omezení zemědělské produkce. Samotný akt o přistoupení k EU stanovil kvóty na objem produkce vybraných zemědělských komodit, primárně šlo především o mléko, cukr, bramborový škrob, tabák a další, také byly stanoveny výše prémie v některých odvětvích živočišné výroby. O skutečnosti, že nejde o pouhou formalitu, se ČR přesvědčila již v roce 2006, kdy došlo k překročení kvóty na produkci mléka a jeho producentům byla udělena za toto překročení pokuta.

Pro samotné zemědělce znamenalo přistoupení, že všichni zemědělci včetně drobných rolníků, získali nárok na přímé platby dle přesně stanovených pravidel. Mimo přímých plateb mohli zemědělci v ČR využívat ostatní prvky CAP, včetně tzv. tržních opatření. To znamená, že ceny, které zemědělci inkasují za své výrobky, začaly být podporovány stejně jako v EU (intervenční nákupy za intervenční ceny, ochrana domácího trhu pomocí dovozních cel, exportní subvence na přebytky, soukromé skladování, apod.) Tato opatření měla působit jako stabilizační mechanismus cen zemědělských produktů a příjmů zemědělců.³⁶

Hlavní specifika českého zemědělství ve srovnání s ostatními zeměmi EU:³⁷

- a) ***průměrná velikost výměry obhospodařované půdy na zemědělský subjekt:*** v roce 2010 dosahovala v Česku průměrná velikost zemědělského subjektu 152 ha na

³⁵ Businessinfo.cz. *Společné organizace trhu (vybrané komodity)* [online]. Praha: Czech Trade, Ministerstvo průmyslu a obchodu, 22. 05. 2009. Poslední aktualizace 2014, [cit. 2015-10-04]. Dostupné na WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/spolecne-organizace-trhu-komodity-5143.html>

³⁶ JEDLIČKA, Jan. *Společná zemědělská politika EU, speciální analýzy*. Praha: EU Office České spořitelny, VI/2004, 12 s.

³⁷ MÁCOVÁ Marcela. *V čem je české zemědělství jiné*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 28, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

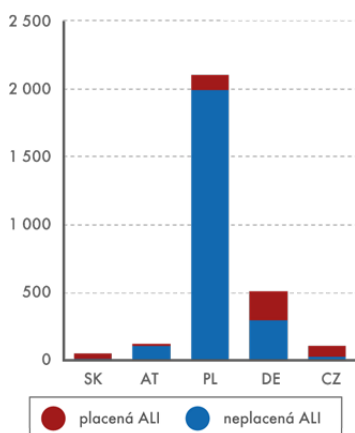
subjekt, průměr v EU 28 je pouhých 14 ha na subjekt. S velkým odstupem pak následují další členské státy, například Velká Británie (90 ha) a Slovensko (77 ha);

- b) **rozdíly v zastoupení subjektů ve velikostních kategoriích:** do kategorie nad 100 ha výměry spadá v České republice 19,3 %, zemědělských subjektů, v EU 28 je to pouze 2,7 % zemědělských subjektů. Naopak do kategorie subjektů do 5 ha výměry je v Česku zařazeno jen 15,4 % subjektů, v EU 28 pak podstatně výše, konkrétně 69,2 % zemědělských subjektů.

Pokles počtu zemědělských subjektů a zvyšování jejich průměrné výměry je v českém i unijním zemědělství jedním z nejvýraznějších trendů posledních deseti let. V Česku se průměrná výměra subjektu v období 2000–2010 zvýšila ze 136 ha na subjekt na 152 ha na subjekt. Pro české zemědělství je také typický vysoký stupeň využívání pronajaté půdy. I když podíl vlastní půdy v zemědělských subjektech postupně roste (ze 7,6 % v roce 2000 na 22,0 % v roce 2010), nižší podíl než Česko pak v EU vykazuje pouze Slovensko (jen 11,9 %). Průměr v EU 28 pak činí 51,7 %. Podíl pronajaté půdy vcelku logicky roste spolu s velikostí zemědělského subjektu (část půdy je vlastní, část obvykle pronajatá).

- c) **vysoké zastoupení subjektů** - právnických osob: po Francii (29,2 % právnických osob) je Česká republika s 13,5 % právnických osob na druhém místě. Průměr EU jsou 3% zemědělských subjektů ve formě právnických osob, v EU převládají rodinné firmy. Česko má tedy souběžně také nejmenší podíl rodinných pracovníků na celkovém počtu pracujících v zemědělství, a to 32,4 % ve srovnání s průměrem EU 92,3 %;
- d) **podíl pracovní síly na jeden zemědělský subjekt:** v ČR činí tento podíl 5,8 pracovníka na 1 zemědělský subjekt, v EU pak činí průměrný podíl 2,1 pracovníka na 1 zemědělský subjekt, což logicky souvisí s výše zmíněnou rozdílnou velikostí zemědělských subjektů;
- e) **objem pracovní síly na 100 ha zemědělské půdy:** zde je situace jiná, v ČR činí tato hodnota 3,8 osoby, průměr EU je 14,5 osoby. Celoevropským trendem je samozřejmě snižování počtu pracujících v zemědělství, typické pro vyspělé ekonomiky, pracovní síla je nahrazována především moderní technikou.

Obrázek 2: Pracovní síla v roce 2013 ve vybraných zemích (tis. AWU)

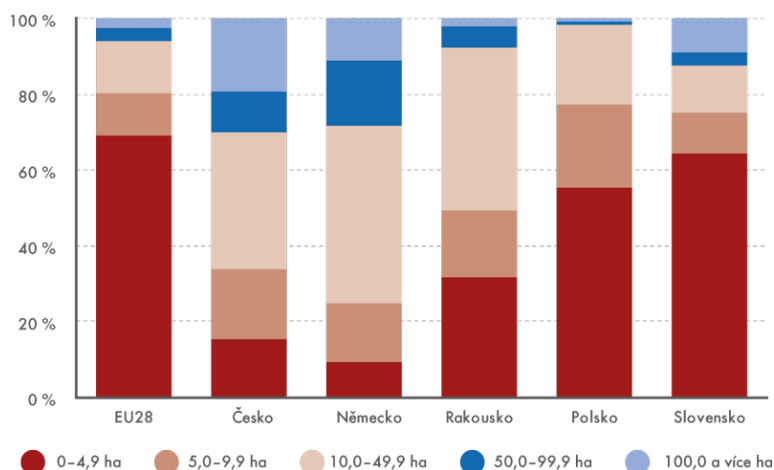
Zdroj: PŘIKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 22

„Vstup pracovní síly do zemědělství (*Agricultural Labour Input – ALI*) se měří v ročních pracovních jednotkách (*Annual Work Unit – AWU*), čímž se zohlední práce na částečný úvazek či sezónní práce. Jelikož je AWU ekvivalentem zaměstnanosti na plný úvazek, může mít každý stát stanovený pro jednu AWU jiný počet odpracovaných hodin. V České republice platí Eurostatem doporučená hodnota: 1 AWU = 1 800 hodin. Zemědělství je dále specifické svým rozdělením pracovní síly na placenou a neplacenou, která zahrnuje vlastníky podniků a neplacené rodinné příslušníky.“³⁸

- f) **věková struktura pracovníků:** v EU zatím byla analyzována pouze data, která se týkají vedoucích pracovníků. Podíl mladých farmářů do 35 let se postupně zvyšuje, stále ale převládají farmáři ve věku nad 55 let, podíl činí více než 50 %. Otázkou je, co tato věková struktura zemědělství do budoucna přinese.

³⁸ PŘIKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 22, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

Obrázek 3: Zastoupení zemědělských subjektů dle velikosti – srovnání vybraných zemí

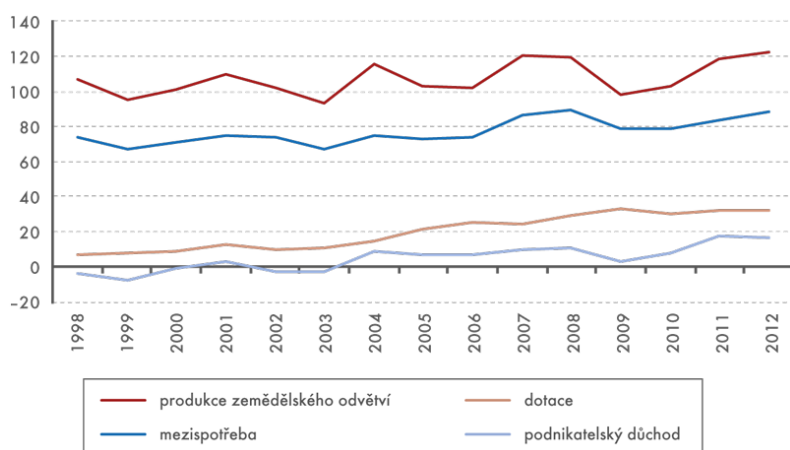

Zdroj: MÁCOVÁ Marcela. *V čem je české zemědělství jiné*. STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 28

4.3 Zemědělství v ČR v roce 2013

Podnikatelský důchod zemědělských prvovýrobců dosáhl v roce 2013 hodnoty 16,7 mld. Kč. Hodnoty tohoto ukazatele nebyly v historii vždy kladné, do této úrovně se dostaly až po vstupu ČR do EU (2004). Tuto skutečnost dokládá níže uvedený obrázek 3, který přehledně dokumentuje, jak vývoj podnikatelského důchodu, tak také produkce českého zemědělství i objem čerpaných dotací.

Obrázek 4: Vývoj výsledků zemědělství v ČR (v mld. Kč)

Zdroj: PŘIKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 22

Meziroční růst produkce zemědělského odvětví v roce 2013 byl zapříčiněn vyšší úrodou pšenice, žita, řepky a ovoce, ale také růstem cen krmných plodin, zeleniny a brambor. U živočišné produkce lze zaznamenat navýšení výroby vajec a prasat a nárůst cen za skot a drůbež. Významnou položkou bylo také mléko, jehož výroba i nákupní cena ve sledovaném roce vzrostly, došlo také k navýšení hodnoty produkce mléka o 9,2 %. Z dlouhodobého hlediska dochází k neustálému pozvolnému odlivu pracovní síly z odvětví. Hlavním důvodem je jednak snižování stavů hospodářských zvířat a dále stále se rozvíjející rostlinná výroba, kde je lidská práce nahrazena stroji. Další významnou složkou výstupu zemědělské produkce byly také vyplacené dotace, které činily za rok 2013 32,1 mld. Kč.³⁹

Ziskovost českého zemědělství obvykle byla a je ovlivněna národními, ale především evropskými dotacemi. V roce 2012 získali čeští zemědělci 363,5 € na hektar, vyšší částky získalo Řecko (756,7 €), Finskem (976,0 €) a Maltou (1 743,6 €). Protipólem byly Litva (131,1 €), Lotyšsko (143,0 €) či Bulharsko (143,8 €). Pokud jde o blízké sousedy ČR, pak Polsko získalo 269,0 € dotace na hektar, Slovensko 302,4 €, Rakousko 639,5 € a Německo 439,2 €.⁴⁰

Mezispotřeba dosáhla na hektar obhospodařované zemědělské půdy v Česku v roce 2012 hodnoty 994,9 € na hektar. Ze sousedních států podobnou částku vykázalo Polsko (976,3 €) a Slovensko (943,6 €), naproti tomu Rakousko dosáhlo podstatně vyšší mezispotřeby na hektar (1 480,9 €), stejně tak také Německo (2 263,0 €). Zcela nejvyšší hodnoty dosáhlo Nizozemsko (9 688,0 €), Malta (6 195,8 €) a Belgie (4 601,7 €). Pokud jde o podíl mezispotřeby na produkci zemědělského odvětví, pak v ČR, Belgii, Německu, Lucembursku, Irsku a Švédsku tento podíl dosahuje hodnoty cca 72 až 73 %, v Itálii jen 46,5 %. Do hodnoty 50 % se v rámci EU dostalo také Španělsko, Řecko a Malta. Lze odvodit, že to souvisí s charakterem místního podnebí i typické místní produkce.⁴¹

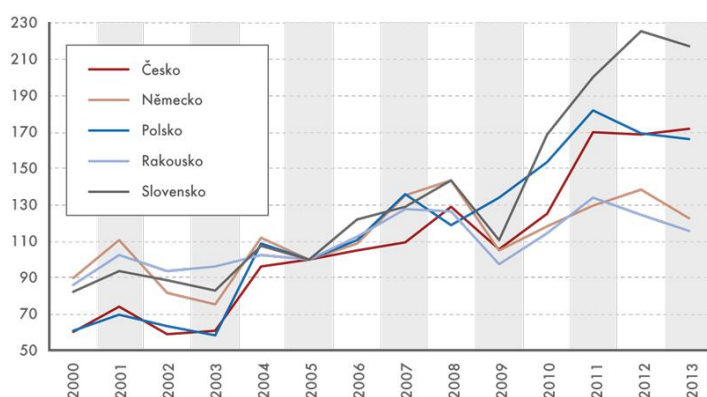
³⁹ PŘIKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 22, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

⁴⁰ PŘIKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 22, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

⁴¹ PŘIKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 22, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

Srovnání úrovně zemědělství v jednotlivých státech lze provádět pomocí indikátoru A (indexu reálného důchodu z faktorů v zemědělství na roční pracovní jednotku). Indikátor A může být publikován jako meziroční index, nebo index vztažený k základnímu roku. Eurostat využívá druhou variantu, za základní rok je brán rok 2005. Pro ukazatel 2005 = 100 lze v časové řadě od roku 2000 u států přistupujících do EU v roce 2004 vypočítat prudký nárůst hodnot indikátoru A. V České republice z 60,0 na 172,2 v roce 2013, v Polsku z 60,9 na 166,1, na Slovensku z 82,4 na 217,1. U starších členských států sice také docházelo ke zvyšování hodnoty indexu, změna nebyla tolik výrazná Německo růst z 90,0 na 122,8 či v Rakousku z 86,0 na 116,0.⁴² Vývoj v ČR a okolních zemích zachycuje následující obrázek 4.

Obrázek 5: Vývoj úrovně zemědělství (indikátor A) v letech 2000 - 2013

Zdroj: PŘIKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 23

Česko patří spolu se Slovenskem k jediným zemím Evropské unie, kde se podíl neplacené pracovní síly na pracovní síle v zemědělství nedosahuje 50 %. V roce 2013 se v ČR k neplaceným řadilo 24,4 % pracovníků (absolutně nejnižší hodnota v EU), dále byl podíl neplacené síly ve vybraných zemích následující: Slovensko (26,4 %), Estonsko (51,8 %), velmi vysokých podílů dosáhlo Polsko (94,6 %), Chorvatsko (93,0 %) a Irsko (92,3 %), Průměrná hodnota vykazovaná v roce 2013 v EU 28 činí 76,8 %. Celkově lze v zemědělství vysledovat trend výrazného poklesu ALI (pracovní síly v zemědělství). Od roku 2000 došlo k nejvýraznějšímu poklesu ALI (Agricultural Labour Input) na Slovensku (62,2 %) a také v Estonsku (61,5 %). V Polsku, Lucembursku, ve Velké Británii či na

⁴² PŘIKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 23, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

Kypru se propad pohyboval od 14 % do 16 %, naproti tomu Irsko a Malta byly jedinými státy, kde počet přepočtených pracovníků nepatrně vzrostl. V Česku došlo k poklesu této hodnoty za posledních 13 let o 36,4 %.⁴³

Podíl hrubé přidané hodnoty za zemědělství se na celkovém HDP vykazuje obecně klesající tendenci, výše podílů se ale v jednotlivých zemích značně liší. Například při porovnání hodnot z let 2000 a 2011 lze zjistit tyto údaje: Německo pokles z 0,9 % na 0,6 %, Rakousko pokles podílu na HDP z 1,3 % na 1,1 %, ale v ČR pokles z 2,5 % na 1,4 %, na Slovensku z 3,2 % na 2,3 % a v Polsku ze 4,0 % na 3,2 %.⁴⁴

K dalším změnám, ke kterým došlo od změny ekonomického systému v 90. letech minulého století lze přiřadit změny v rostlinné a živočišné výrobě. Došlo k úbytku orné půdy (cca 4 % za posledních 10let, meziročně při srovnání roku 2012 a 2013 došlo k úbytku 4889 ha zemědělské obhospodařované půdy) a také se snížila druhová rozmanitost zemědělských plodin. Přes zvýšení užitkovosti není ČR v živočišné výrobě soběstačná.⁴⁵

V ČR má ze zemědělské půdy největší podíl orná půda (71,0 %) a trvalé travní porosty (27,7 %). Zbývající část půdy tvoří ovocné sady, vinice, chmelnice a zahrady (1,3 %). Nejrychleji ubývá orné půdy. Na úkor orné půdy roste plocha trvalých travních porostů, což je v zemědělsky méně příznivých lokalitách žádoucí změna podporovaná dotační politikou státu. Negativním trendem je zabírání kvalitní půdy pro environmentálně nepříznivé využití. Pokud jde o změny v druhovém zastoupení plodin, pak lze konstatovat, že v roce 1946 se pěstovaly obiloviny na 53,1 % osevních ploch (všechny hlavní druhy s převahou žito a významným postavením ovesa). V roce 2013 se na více než 80 % osevních ploch obilovin pěstovala pouze pšenice a ječmen. Tyto obiloviny spolu s řepkou a kukuřicí na zeleno zabírají téměř tři čtvrtiny všech osetých ploch. Zásadní propad

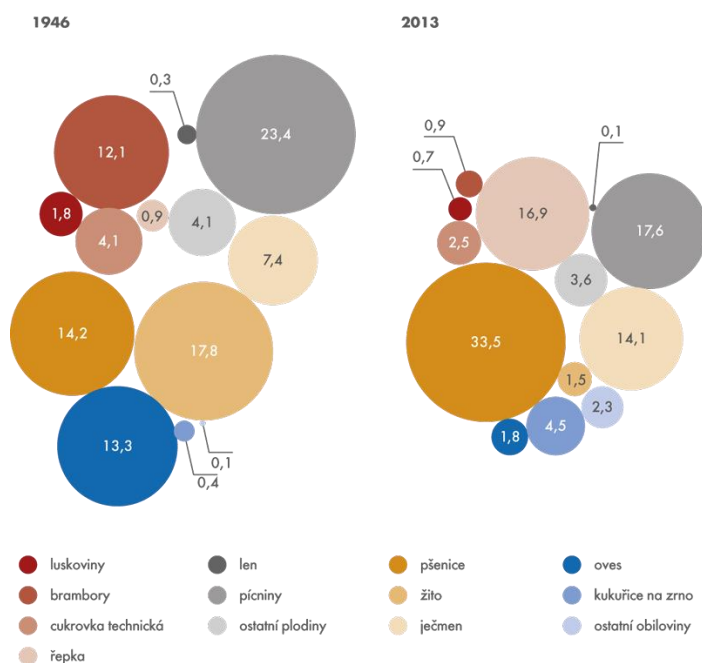
⁴³ PŘÍKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 23, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

⁴⁴ PŘÍKRYLOVÁ Věra. *Zemědělství v roce 2013*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 23, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

⁴⁵ LHOTSKÁ, Dagmar. *Snížil se podíl orné půdy, zlepšila se užitkovost*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 24, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

zaznamenaly plochy okopanin, cukrovky a brambor, snížila se také výměra luskovin. Naopak výměra řepky byla v minulosti v podstatě bezvýznamná (méně než 1 %), nyní se pěstuje na téměř šestině oseté půdy. Pícniny pěstované na orné půdě zahrnují bezmála 20 % osevních ploch (vztah k počtu přežvýkavců). Nejvíce pícnin se pěstovalo v 80. letech, poté s klesajícími stavy skotu se jejich výměra snižovala. V posledním období dochází k mírnému nárůstu plochy s významným podílem kukuřice, která se využívá jako biomasa k energetickým účelům. Pšenice je významnou komoditou v rámci EU a profiluje rostlinnou výrobu ve většině členských států EU. V Česku je výměra pšenice nyní stabilní s výkyvy v desítkách tisíc hektarů. V roce 2013 se pěstovala pšenice na 829 tis. ha a úroda dosáhla 4 701 tis. tun. Rozhodujícími producenty pšenice v EU jsou Francie, Německo a Velká Británie. V Česku se výnosy pšenice pohybují přibližně na úrovni evropského průměru, v roce 2013 dosáhly 5,67 t/ha. Největší výnosy pšenice dosáhlo Nizozemí, 8,72 t/ha.

Obrázek 6: Změny ve struktuře osevních ploch 1946 a 2013

Zdroj: LHOTSKÁ, Dagmar. *Snížil se podíl orné půdy, zlepšila se užitkovost*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 24

Při srovnání s ostatními státy EU lze konstatovat, že v oblasti pěstování řepky jsme ekonomicky velmi úspěšní, mezi největší producenty této plodiny v rámci Evropské unie patří Německo, Francie, Polsko a Velká Británie. Se sklizní 1 443 tis. tun se řadíme na páté

místo v EU. Nejvyšší výnosy jsou dosahovány v Nizozemsku, Belgii a v Německu (okolo čtyř tun z hektaru), výnos 3,45 tun z hektaru v ČR je nad evropským průměrem. Dále lze v ČR konstatovat propad v produkci brambor z původních 2,4 mil. tun v roce 1993 na pouhých 536 tis. tun v roce 2013. K poklesu produkce došlo především po roce 2004. Největšími pěstiteli brambor v Evropě jsou Německo, Francie, Nizozemí a Polsko. Nejvyšších výnosů (kolem 44 tun z hektaru) dosahují v Belgii, Francii a Nizozemí. Výnosy ČR jsou pod průměrem EU.⁴⁶

Vhodné je také doplnit, že v ČR za posledních 13 let, tedy převážně od vstupu do EU vzrostla spotřeba cca o 1/3 pesticidů, herbicidů a fungicidů na 5 490 tun a téměř o polovinu zvýšila také spotřeba minerálních hnojiv. V roce 2013 zemědělci aplikovali na hektar zemědělské půdy 113 kg živin z minerálních hnojiv. Ve srovnání s ostatními státy EU je tato spotřeba průměrná. Mezi státy s nejvyšší spotřebou minerálních hnojiv patří Irsko, Nizozemsko, Slovinsko a Velká Británie (220–450 kg/ha), nejnižší mají Rumunsko, Lotyšsko a Bulharsko (50–70 kg/ha).⁴⁷

Aktuálně česká živočišná výroba zásobuje ČR vepřovým masem z 55 %, drůbežím masem z 80 %, pokud jde o hovězí maso, zde je ČR soběstačná a 30 % produkce hovězího masa jde na vývoz. Produkce vajec uspokojuje domácí spotřebu z 90%. Důvodem popsaného poklesu produkce jsou poklesy stavů chovaných zvířat. Stavby skotu se snížily na 40 %, prasat na 35 % a drůbeže na 75 %, také došlo ke změnám spotřebitelských preferencí (pokles konzumace hovězího o 70%, nárůst spotřeby drůbežího masa o cca 250%, pokles spotřeby vajec, spotřeba mléka a vepřového masa je v podstatě konstantní).⁴⁸

Vstup do EU u všech členských států, pokud tomu tak u nich již nebylo přinesl zlepšování genetického potenciálu zvířat, zavádění nových technologií ustájení a krmení, které lépe respektují welfare zvířat. Dále jsou dostupnější krmné komponenty, které přinesly zlepšení užitkových vlastností (dojivost, snůška, produkce masa).

⁴⁶ LHOTSKÁ, Dagmar. *Snížil se podíl orné půdy, zlepšila se užitkovost*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 24, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

⁴⁷ LHOTSKÁ, Dagmar. *Snížil se podíl orné půdy, zlepšila se užitkovost*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 25, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

⁴⁸ LHOTSKÁ, Dagmar. *Snížil se podíl orné půdy, zlepšila se užitkovost*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, s. 25, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

4.4 Příčiny rozdílné produktivity a struktury zemědělské produkce ve vybraných zemích EU

4.4.1 Itálie

Na celkovém HDP se zemědělství aktuálně podílí přibližně jen 1%, v zemědělství je zaměstnáno přibližně 6% ekonomicky aktivního obyvatelstva (což je více než v jiných zemích EU). Orná půda zabírá 41,6% území, lesy 22,4% území a louky a pastviny asi 15% území, což je více než kolik činí průměr EU. Velmi výrazně se liší zemědělství na severu a jihu země, na severu převládá zemědělství privátní prováděné na menších plochách půdy, na jihu pro změnu latifundie (rozsáhlé obdělávané zemědělské plochy). Jak je logické z rozdílných klimatických a přírodních podmínek mezi severní a jižní částí Itálie, liší se zde struktura i objem produkce. Celkově je Itálie producentem obilovin (pšenice, ječmen, žito, oves, kukuřice, rýže), dále brambor, cukrové řepy, sóji, olejnin (slunečnice, olivy), luštěnin, citrusových plodů, jablek, hrušek, broskví, vinné révy ale také tabáku. Významný podíl na produkci mají vybrané druhy zeleniny. Itálie je významným producentem vinné révy a vína (sklízí se zde přes 9 tisíc tun vinné révy ročně), což umožňují příznivé přírodní a klimatické podmínky. V objemu produkce Itálii konkuruje pouze Francie. Z oblasti živočišné výroby je za různým účelem dalšího zpracování a získávání dílčích produktů chován skot, ovce, prasata, drůbež, koně, osli, kozy a bourci morušoví. S ohledem na skutečnost, že je Itálie takřka celá obklopena mořem je zde významný rybolov. K nejdůležitějším zemědělským oblastem patří Pádská nížina, Apulie, Toskánsko, Sicílie a Kampánie.

Pro příklad změn v objemu produkce lze uvést rok 2013, kdy špatné počasí způsobilo ohrožení vinic i kukuřičných polí, italské regiony pak požadovali po italské vládě podporu a pomoc. Nejvíce poničená, podprůměrnými teplotami a vytrvalými dešti, byla úroda kukuřice (zničeno téměř 60 %), sójových bobů, ovoce a zeleniny (nejvíce postižené jsou jahody -40 % a melouny -80 %, kiwi), vinné révy, rýže, rajčat, chřestu, cukrové řepy, tabáku, špatné počasí ovlivnilo také sklizeň oliv. Nejvíce postiženy (především záplavami) byly oblast Piemont, Lombardie, Veneto a Emilia Romagna. Škody dosáhly přibližně 500 milionů euro. Ztráty na úrodě pak 30-50 % v závislosti na konkrétní lokalitě, škodili zejména plísňe a parazité.

Jinak je pro Itálii typické prvenství v bioprodukci, tomu také odpovídají užívané pěstební a chovné technologie. Nejvíce biofarem je v Kalábrii, nejvíce bio zpracovatelských závodů pak v severních regionech v Emilia Romagna, Venetu a Lombardii. Je to dáno především zvýšenou poptávkou po bioprodukci, trh roste zhruba o 10% ročně (nabídka i poptávka). Slabinou italského zemědělství pak je jeho nižší produktivita, způsobená především malou velikostí velké části zemědělských farem a podniků (cca 70 % zemědělských podniků má méně než 10 zaměstnanců).⁴⁹

4.4.2 Francie

Jedná se o velkou zemi, tedy disponuje také nejvyšší výměrou zemědělské plochy ve srovnání s ostatními členskými státy EU (29,4 mil. hektarů) a také velkým objemem zemědělské produkce, má proto vliv na zahraniční obchod se zemědělskými komoditami než jiné státy EU s nižší produkcí. Francie patří mezi 10 největších světových ekonomik.

V zemi hospodaří celkem přibližně 516 tisíc zemědělských podniků, jejich počet se v posledním desetiletí snižuje, toto snížení se týká podniků všech velikostí, jedinou výjimkou jsou velké podniky, které obhospodařují výměry zemědělské půdy nad 100 ha. Jedná se o postupnou koncentraci, která vede ke snížení počtu podniků a zvýšení jejich průměrné velikosti. Tento jev se projevuje také v některých dalších zemích EU.

O intenzitě výroby na jednotku půdy ve Francii vypovídá řada ukazatelů, např. struktura osevních ploch, ale také výnosy plodin, stavy zvířat na 100 ha a jejich užitkovost. Za jinak stejných okolností (např. přírodní podmínky hospodaření) je zde odlišnost zemědělství ovlivněna i počtem obyvatelstva na jednotku půdy (lze srovnat se zemědělstvím Německa). Francie má o 73 % více zemědělské půdy než Německo, ale o 21 % méně obyvatel. V Německu je totiž velká část země je zemědělsky využita, zároveň však v zemědělství pracují pouze 2 – 3 % zaměstnanců (je zde dosaženo vysoké produktivity práce v zemědělství). Stejná je ale jejich ekonomická výkonnost, logicky lze tedy odvodit rozdíly v produktivitě zemědělských činností. Např. podíl krmných plodin na obhospodařované půdě ve Francii je 45 % (v Německu 41% a u nás 38 %), tedy navzdory rozdílům v celkové výměře zemědělské půdy. Za rozhodující ukazatel ekonomické výkonnosti se považuje dosažení čisté přidané hodnoty (ČPH) na pracovníka ve

⁴⁹ Businessinfo.cz. *Teritoriální informace*. [online]. Praha: Czech Trade, Ministerstvo průmyslu a obchodu. Poslední aktualizace 2015, [cit. 2015-11-23]. Dostupné na WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme.html>

francouzském zemědělství činí ČPH na pracovníka činila 924,6 tis. Kč, v Německu 869,3 tis. Kč (převedeno na koruny dle směnného kurzu). Z 28 zemí EU pouze devět vykazuje v exportu a importu agrárních produktů kladnou bilanci. Francie má po Německu druhý nejvyšší export zemědělské produkce.⁵⁰

Francouzské zemědělství disponuje také obrovskou podporou ze strany francouzské vlády, která zemědělce a jejich potřeby vnímá a reaguje na ně svými opatřeními. Například letos jim ministerstvo zemědělství poskytlo vládní záruky za úvěry v objemu až 500 milionů eur, dále byl vytvořen fond ve výši 50 milionů eur, který má snížit zátěž zemědělců spojenou se sociálními odvody.⁵¹

4.4.3 Rakousko

Je z uvedených zemí nejlépe srovnatelné s Českou republikou svojí polohou i přírodními podmínkami. K jeho charakteristickým znakům patří především malá rodinná hospodářství. Průměrná výměra obhospodařované půdy jednoho podniku činí 36 ha, ze 70 % zemědělci hospodaří na vlastní půdě, většina pracujících jsou vlastníci zemědělské plochy a jejich rodinní příslušníci. Eurostat je označuje jako neplacenou pracovní sílu, zaměstnance pak jako placenou pracovní sílu. V rakouském zemědělství pracuje cca 5% ekonomicky aktivních obyvatel. Pro rakouské zemědělství jsou typické náročné horské podmínky a konzervativní farmáři, nicméně i když zemědělství obdělává jen 18 % plochy země, intenzivní modernizace a nové zemědělské metody zajistily, že země je ze 75 % soběstačná ve výrobě zrnin a zeleniny. Většina orné půdy se nachází v nížinách na východě, kde se pěstuje cukrovka, kukuřice, ječmen, pšenice a zelenina. Vínice jsou v Dolním Rakousku a Burgenlandu. Vyšší je objem živočišné výroby s chovem skotu na mléko i maso a chov vepřů na kvalitních pastvinách (východ země).

⁵⁰ Agrární komora ČR. *Šance na obrát tu stále je* [online]. Praha: Agrární komora ČR. Poslední aktualizace 2015, [cit. 2015-11-23]. Dostupné na WWW:

<http://www.agrocr.cz/novinky/sance-na-obrat-tu-stale-je.php>

⁵¹ Mladá fronta. *Francie představila plán na podporu protestujících zemědělců* [online]. Praha: 2015, E15.cz, Poslední aktualizace 2015; [cit. 2015-11-22]. Dostupné na WWW:

http://zpravy.e15.cz/byznys/zemedelstvi/francie-predstavila-plan-na-podporu-protestujicich-zemedelcu-1212025#utm_medium=selfpromo&utm_source=e15&utm_campaign=coppylink

Zdroje podniků představují tržby a provozní podpory z rozpočtu EU, Rakousko patří k zemím s nejvyšší mírou provozní podpory (takřka dvojnásobek průměru EU). ČPH na pracovníka představuje v Rakousku cca 34 tisíc Kč.

K výrazným změnám rakouského zemědělství od doby vstupu země do EU nedochází, v té době ukončili svoji činnost zemědělci s velmi malými výměrami půdy (do 10 ha). V zemi je cca 170 tisíc zemědělských podniků (ve srovnání s dobou vstupu země do EU pokles o cca 27%). Lze tedy konstatovat, že také v Rakousku se v zemědělství projevuje koncentrace a také příklon k ekologickému zemědělství, produktivita má ještě značný potenciál k růstu (negativně ji ovlivňuje stále relativně nízká výměra zemědělské plochy připadající v průměru na zemědělský podnik – cca 17 ha). Struktura produkce je ovlivněna především přírodními podmínkami a poptávkou, Rakousko nepatří k zemím, které jsou v produkci potravin soběstačné.

Celkově lze tedy na základě uvedených rozdílů a charakteristik shrnout, že rozdíly v produktivitě i produkci jednotlivých regionů či zemí ovlivňují především následující faktory:

- podnebí, přírodní a klimatické podmínky (dlouhodobě);
- výkyvy v typickém počasí (sucha, povodně apod. mají vliv na úrodu určité, obvykle rostlinné komodity spíše v krátkodobém horizontu, jedna či několik sezón);
- velikost obdělávané plochy zemědělské půdy podnikem;
- úroveň koncentrace zemědělství;
- úroveň mechanizace;
- uplatňované metody a technologie pěstování či chovu (včetně ošetření, hnojení, způsobu ustájení, struktury krmiv apod.);
- míra přímé či nepřímé podpory poskytované zemědělcům v rámci SZP EU či agrární politiky jednotlivých zemí.⁵²

⁵² Halonoviny. *V čem se liší naše a rakouské zemědělství* [online]. Praha: Futura, ISSN 1210-1494, poslední aktualizace 2015; [cit. 2015-11-22]. Dostupné na WWW: <http://www.halonoviny.cz/articles/view/226257>

4.5 Predikce budoucího vývoje produktivity práce v zemědělství

Ze samotné podstaty zemědělství jako odvětví národního hospodářství vyplývá, že se jedná o oblast prvovýroby, která slouží především k uspokojování základních existenčních potřeb obyvatelstva (potřeba výživy), s tím samozřejmě souvisí význam zemědělství také jako producenta krmiv, případně využití některých zemědělských plodin či dalších produktů jako suroviny pro další průmyslovou výrobu. Vedle ekonomického významu pak také plní zemědělství další funkce (krajinotvorné, ekologické, osidlovací apod.). Je také zřejmé, že zemědělství není významné pouze v rámci jednotlivých států, ale také regionálně či celosvětově (hledání možností boje s hladomorem v určitých oblastech apod.). Je však také pravdou, že v rámci národních ekonomik nebývá podíl zemědělství na celkovém HDP obvykle příliš zásadní. Z předešlého textu práce vyplynulo, že v České republice se pěstují všechny hlavní druhy obilovin (pšenice, ječmen, žito, oves a kukuřice), cukrová řepa na výrobu cukru, brambory, olejniny (řepka), len, chmel, ovoce, zelenina a vinná réva. Trendem, který se ve struktuře produkce v České republice v poslední době projevuje, je skutečnost, že trvale klesá plocha, která je využívána k pěstování tzv. speciálních plodin, mezi tyto plodiny patří především některé druhy ovoce a zelenina, chmel, vinná réva a květiny. Tuzemská rostlinná výroba tak ztrácí svou různorodost a soustředí se především na hlavní suroviny, ty jsou pro zemědělce také v podstatě zaručeným příjmem, k těmto pěstovaným plodinám patří především obiloviny a řepka. V živočišné výrobě je chován skot (pro mléko, méně pro maso), prasata a drůbež. Podstatný vliv na vývoj zemědělského odvětví mají legislativní a hygienické předpisy, dále pak také měnící se přírodní a klimatické podmínky.

Od počátku 90. let minulého století průběžně dochází k poklesu podílu zemědělské produkce na hrubém domácím produktu, dochází též ke snižování podílu zemědělství na výkonu národního hospodářství. Příčiny je možné nalézt v souběžném působení různorodých vlivů, jednak v silících konkurenčních tlacích, ale také v nezbytnosti dodatečných investic zemědělských podniků, pokud mají být dodrženy platné normy, které upravují specifika využívaných technologií chovu, dalších chovatelských či pěstebních postupů, upravují pravidla ochrany životního prostředí a další hygienické předpisy. Od vstupu České republiky do Evropské unie je dále nezbytné dodržovat také legislativu (Nařízení a Směrnice EU). Nemluvě o tom, že spolu se vstupem ČR do EU a otevřením se zahraniční produkci se české zemědělství potýká také s vlivem konkurenčních produktů na

našem trhu, tyto produkty (potraviný) jsou obvykle levnější. Popsaný konkurenční vliv má za následek jednak nedostatečný odbyt na našem trhu, ale také velmi nízké a často také velmi nestabilní výkupní ceny některých položek zemědělské produkce (mléko, vepřové maso, skot apod.), na což reagují producenti utlumením výroby nebo úplným ukončením produkce těch zemědělských komodit, které jsou pro ně nerentabilní.

K určitému obratu došlo v roce 2013, dle ČSÚ stoupla meziročně zemědělská produkce v České republice nejvíce za posledních deset let, tedy v podstatě od okamžiku vstupu ČR do Evropské unie. Rostlinná produkce vzrostla především díky vyšší sklizni pšenice, řepky a ovoce. Významnou roli při nárůstu produkce hrál také růst cen některých technických plodin, píce a brambor. Dále také růst živočišné zemědělské výroby pokud jde o produkci vepřového masa, mléka a vajec a také růst výkupních cen skotu, drůbeže a mléka. V roce 2013 došlo také ke zvýšení počtu chovaných hospodářských zvířat a nezhoršení salda agrárního zahraničního obchodu. Situace v českém zemědělství se pomalu začíná zlepšovat. Mnoho problémů však zůstává a budoucí vývoj ovlivní budoucí podoba Společné zemědělské politiky EU (SZP).

V rámci EU pak byly přijaty návrhy nové podoby SZP na období 2014 – 2020, je tedy otázkou, co českému zemědělství přinese.⁵³

- návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se stanoví pravidla pro přímé platby zemědělcům v režimech podpory v rámci společné zemědělské politiky
- návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se stanoví společná organizace trhů se zemědělskými produkty
- návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova
- návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o financování, řízení a sledování společné zemědělské politiky
- návrh nařízení Rady, kterým se určují opatření na stanovení některých podpor a náhrad v souvislosti se společnou organizací trhů se zemědělskými produkty

⁵³ Agrární komora ČR. *Společná zemědělská politika* [online]. APIC-AK, Praha, [cit. 2015-11-23]. Dostupné na WWW: <http://www.apic-ak.cz/-spolecna-zemedelska-politika.php>

- návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 73/2009, pokud jde o poskytování přímých plateb zemědělcům v roce 2013
- návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 1234/2007, pokud jde o režim jednotné platby a podporu pěstitelům révy

Tolik k vývoji Českého zemědělství a formálního řízení v rámci SZP v rámci Evropské unie, nicméně lze zaznamenat také určité konkrétní směry ve vývoji zemědělství, které jsou ovlivněny především poptávkou ze strany spotřebitelů. V tomto směru je možné zaznamenat následující vývojové tendence:

- stoupající spotřeba potravin se specifickými kvalitativními parametry, např. ze systému ekologického zemědělství
- nároků spotřebitelů požadujících vyšší kvalitu výrobku
- zemědělství prostřednictvím tvorby a údržby krajiny bude v budoucnosti ve větší míře než doposud uspokojovat celospolečenskou poptávku po zdravém životním prostředí, harmonicky utvářené a "polyfunkční" krajině
- tvorba a údržba krajiny prostřednictvím zemědělské výroby je nejlevnější, žádný jiný způsob není ekonomicky únosný
- důraz bude kladen i na diverzifikaci zemědělské výroby s vyšším zohledněním přírodních podmínek a s větším důrazem na ochranu environmentálně citlivých oblastí (CHKO, NP, CHOPAV maloplošná chráněná území)
- stoupající význam poradenství v oblasti zemědělství
- uplatňování a dodržování principu cross-compliance, tedy tzv. principu křížové shody, jde o princip dodržování ekologických standardů směřující k ochraně životního prostředí v rámci zemědělské výroby

Celkově lze tedy v dalším vývoji zemědělství očekávat stále větší příklon k ekologické produkci, lidé se totiž stále více přiklání ke zdravému životnímu stylu a preferují tedy konkrétní druhy obilovin, ovoce, zeleniny i masa ve svém stravování. Dále s rozvojem vědy a techniky lze očekávat další posun v úrovni zemědělské techniky i technologie pěstování a chovů, včetně nových šetrnějších způsobů zpracování zemědělské produkce (ale to je již náplní zpracovatelských odvětví národního hospodářství). Lze tedy očekávat spíše nárůst produktivity zemědělství, a to hlavně v tzv. vyspělých ekonomikách.

Diskutabilní jsou geneticky upravené potraviny, což je relativně nová problematika objevující se pro zkvalitnění a zefektivnění zemědělské produkce, jakým směrem se bude dále ubírat vývoj v této oblasti je otázkou, existuje mnoho zastánců i odpůrců této „strategie“. Jako příklad lze uvést, že u geneticky modifikovaných semen bývají uplatňované dvě jejich hlavní vlastnosti, a to odolnost vůči herbicidům a schopnost vytvořit vlastní insekticid. V praxi to znamená, že zemědělec může používat více herbicidů (rostlina to snese díky odolnosti vůči herbicidům), nebo je nemusí zemědělec používat vůbec (rostlina sama zabije plevel v okolí). V konečném důsledku ale vždy taková rostlina obsahuje více herbicidů, které jsou toxické jak pro okolní plevel a přírodu, tak pro člověka.

K významné výzvě EU do roku 2050 patří nutnost zdvojnásobit světovou produkci potravin, aby došlo k zohlednění nárůstu světové populace obyvatel a uspokojila se také zvýšená poptávka po mase ze strany movitějších spotřebitelů. Dále EU považuje za nutné řešit dopady změny klimatu (ztráta biologické rozmanitosti, zhoršující se kvalita vody a půdy). Strategií EU do budoucna pak je poskytovat zemědělcům poradenství ohledně investic a inovací, aby se dokázali s uvedenými úkoly vypořádat.⁵⁴

⁵⁴ Evropská unie. *Zemědělství* [online]. EU, Brusel, poslední aktualizace 12. 08. 2015, [cit. 2015-11-23]
Dostupné na WWW: http://europa.eu/pol/agr/index_cs.htm

5 Závěr

Předložená bakalářská práce se věnovala jednomu z odvětví národního hospodářství a to zemědělství. Úkolem zemědělství v průběhu historického vývoje vždy bylo a v současnosti stále je zajišťovat především obživu pro obyvatelstvo a také pro hospodářská zvířata. V dnešní době říkáme, že je jeho úkolem zajišťovat rostlinou a živočišnou výrobu pro různé další účely (potravinu, krmiva, další využití v technických průmyslových oborech apod.). Významnou funkci plní zemědělství také v oblasti péče o krajinu tzv. krajino tvorby.

V průběhu vývoje se měnil rozsah i struktura živočišné i rostlinné produkce, samozřejmě také s ohledem na konkrétní region a jeho přírodní a podnebné podmínky. Stejně tak se mění podíl osob, které v zemědělství pracují, aby byla zajištěna potravinová soběstačnost jednotlivých zemí. Nemluvě o tom, že v souvislosti s uvolňováním bariér mezinárodního obchodu a tedy s jeho liberalizací přestává být důležité, aby vůbec byla země v produkci konkrétních zemědělských komodit soběstačná, naopak mnohdy je ekonomicky výhodnější, tedy levnější konkrétní komoditu dovézt než se zabývat její vlastní produkcí.

Tímto pojednáním se tedy dostáváme k tématu předložené práce, tedy produktivitě i produkci zemědělství v jednotlivých zemích EU i v Evropské unii jako celku. Především z popsaných důvodů lehce zaznamatelného vývoje bylo také téma bakalářské práce zvoleno. Je totiž možné nalézt významné rozdíly ve vývoji zemědělství na konkrétním území v určitém státu, při provedení komparace lze tedy nalézt významné rozdíly v zemědělské produkci jednotlivých zemí. Proto také hlavní náplní práce byla komparace produktivity zemědělství i konkrétní zemědělské produkce ve vybraných členských státech EU, přičemž největší pozornost byla samozřejmě věnována zemědělství České republiky. Snahou práce také bylo zachytit rozdíly, ke kterým v zemědělské produkci vybraných členských států Evropské unie došlo v souvislosti se vstupem do Evropské unie. Zde je nutné zdůraznit, že zásadní vliv pro všechny nově vstupující členské státy EU měla tzv. Společná zemědělská politika Evropské unie. Objasnění tohoto pojmu i principům, na kterých je SZP EU založena byla věnována samostatná kapitola bakalářské práce, stejně tak byla zmíněna společná koncepce agrární politiky, což jsou nástroje, které částečně

limitují svobodné konkurenční působení všech zemědělských subjektů napříč celou Evropskou unií.

Práce byla tvořena dvěma částmi, teoretickou a praktickou. V teoretické rovině byly objasněny základní odborné pojmy, které s problematikou, kterým se věnovala bakalářská práce, úzce souvisí. Detailně byla objasněna především práce, její formy a produktivita práce i způsoby jejího měření (případně zvyšování) a také byl definován výrobní proces včetně jeho vstupů a výstupů. V praktické části byla věnována pozornost komparaci produktivity zemědělství (a jejím změnám) ve vybraných členských státech EU. Jak již bylo zmíněno, více pozornosti je věnováno zemědělství České republiky po vstupu do Evropské unie, s jehož výkonností a produktivitou jsou v podstatě výkonnostní ukazatele ostatních zemí porovnávány. Zjištěné rozdíly byly následně zhodnoceny a také je nastíněn budoucí možný vývoj v produktivitě v zemědělství EU.

V rámci komparace byly vymezeny především typické zemědělské komodity produkované ve vybraných zemích EU, také bylo uvedeno, jaké rozdíly existují v produkci vybraných komodit, ale také v objemu zemědělské půdy. Je tedy zřejmé, že největší producenti především rostlinné, ale i živočišné produkce samozřejmě disponují větší plochou zemědělské půdy. Byly zjištěny také rozdíly v zastoupení zemědělských podniků v jednotlivých členských zemích dle jejich velikosti i podílu tzv. rodinných zemědělských podniků a počtu rodinných příslušníků, kteří v podniku pracovali. Jednotlivé země se také liší podílem zemědělské produkce na celkově dosahovaném HDP i počtu osob, které jsou průměrně zaměstnány v zemědělství. Zde byl také zaznamenán sestupný trend, kdy ve většině vyspělých ekonomik a tedy prakticky všech členských státech Evropské unie počet pracovníků v zemědělství klesá navzdory rostoucímu objemu produkce. Extenzivní růst lze v odvětví zemědělství očekávat také do budoucna díky masivnímu rozvoji vědy i techniky.

Navzdory extenzivnímu růstu je však u některých komodit (především u těch s náročnou a drahou produkcí, či nízkými výkupními cenami) zřejmá nedostatečná produkce. Ačkoliv je nesoběstačnost v produkci určitých komodit snadno řešitelná importem, je aktuálně vnímána nesoběstačnost v produkci některých základních komodit představiteli agrární komory i ministerstvem zemědělství jako nedostatek, tím spíše, že u mnoha tradičních českých komodit s tradicí a know-how je jejich nedostatek v krytí domácí potřeby řešen importem. Nesoběstačnost zemědělské produkce tak lze vnímat jako

jeden z významných problémů současného zemědělství, problémem, který má samozřejmě své příčiny i důsledky.

Cílem práce bylo především zmapovat, zanalyzovat a také zhodnotit produktivitu zemědělství ve vybraných zemích EU. Vyjma zmapování produktivity práce ve vybraných členských státech EU byla cílem práce také komparace produktivity zvolených členských států EU, určení, které státy dosahují výborných výsledků v produkci určitých komodit a naopak také států, které mají v produkci konkrétních komodit nedostatky, které nejsou zapříčiněny objektivními příčinami. Lze konstatovat, že tyto cíle bakalářské práce byly v rámci obsahu textu práce splněny.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné dokumenty:

HOUŠKA, Václav, GÖMÖOVÁ, Eva. *Produktivita práce a faktory jejího růstu v zemědělství*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav sociálně ekonomických informací, 1971. 22 s.

JEDLIČKA, Jan. *Společná zemědělská politika EU, speciální analýzy*. Praha: EU Office České spořitelny, VI/2004, 12 s.

KUBÁT, František. *Produktivita práce v zemědělství*. 1. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1959. 227 s.

KUBÁT, František, ŠEDIVÝ, Bohumil. *Produktivita práce a způsoby jejího zvyšování v zemědělství*. 1. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1957. 161 s.

KUBÁT, František, ŠKODOVÁ, Jana, BEZVODA, František. *Zvyšování intenzity výroby a produktivity práce v zemědělství*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1962. 262 s.

LHOTSKÁ, Dagmar. *Snížil se podíl orné půdy, zlepšila se užitkovost*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

MÁCOVÁ, Marcela. *V čem je české zemědělství jiné*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

PŘIKRYLOVÁ, Věra. *Zemědělství v roce 2013*. Časopis STATISTIKA A MY č. 07-08/2014, ročník 4, ISSN 1804-7149, ev. č. MK ČR E 19925.

ROTOVÁ, Alena. *Pracovní síly a produktivita práce v zemědělství - mezinárodní srovnání*. 1. vyd. Praha: Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, 1992. 42 s.

ŠUJAN, Ivan, KOLEK, Juraj. *Analýza a prognóza produktivity práce*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1976. 268 s.

Elektronické dokumenty:

AGRÁRNÍ KOMORA ČR. *Šance na obrat tu stále je* [online]. Praha: Agrární komora ČR. Poslední aktualizace 2015, [cit. 2015-11-23]. Dostupné na WWW: <http://www.agrocr.cz/novinky/sance-na-obrat-tu-stale-je.php>

AGRÁRNÍ KOMORA ČR. *Společná zemědělská politika* [online]. APIC-AK, Praha, [cit. 2015-11-23]. Dostupné na WWW: <http://www.apic-ak.cz/-spolecna-zemedelska-politika.php>

BUSINESSINFO.CZ. *Společné organizace trhu (vybrané komodity)* [online]. Praha: Czech Trade, Ministerstvo průmyslu a obchodu, 22. 05. 2009. Poslední aktualizace 2014, [cit. 2015-10-04]. Dostupné na WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/spolecne-organizace-trhu-komodity-5143.html>

BUSINESSINFO.CZ. *Teritoriální informace*. [online]. Praha: Czech Trade, Ministerstvo průmyslu a obchodu. Poslední aktualizace 2015, [cit. 2015-11-23]. Dostupné na WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme.html>

BYDŽOVSKÁ, Marie, Euroskop.cz. *Zemědělství, společná zemědělská politika* [online]. Praha: Euroskop. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW: <https://www.euroskop.cz/8924/sekce/zemedelstvi/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Databáze Eurostatu - zemědělství* [online]. ČSÚ, Praha, poslední aktualizace 15. 09. 2015, [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tag00102>

EVROPSKÁ UNIE. *Zemědělství* [online]. EU, Brusel, poslední aktualizace 12. 08. 2015, [cit. 2015-11-23]. Dostupné na WWW: http://europa.eu/pol/agr/index_cs.htm

EVROPSKÝ PARLAMENT, Eurostat. *Zemědělská produkce* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné na WWW: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_products/cs

HALONOVINY. *V čem se liší naše a rakouské zemědělství* [online]. Praha: Futura, ISSN 1210-1494, poslední aktualizace 2015; [cit. 2015-11-22]. Dostupné na WWW:
<http://www.halonoviny.cz/articles/view/226257>

MASSOT Albert, Evropský parlament. *Fakta a čísla o Evropské unii, společná zemědělská politika* [online]. Brusel, Evropský parlament. Poslední aktualizace březen 2015 [cit. 2015-09-15]. Dostupné na WWW:
http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.1.html

MLADÁ FRONTA. *Francie představila plán na podporu protestujících zemědělců* [online]. Praha: 2015, E15.cz, Poslední aktualizace 2015; [cit. 2015-11-22]. Dostupné na WWW:
http://zpravy.e15.cz/byznys/zemedelstvi/francie-predstavila-plan-na-podporu-protestujicich-zemedelcu-1212025#utm_medium=selfpromo&utm_source=e15&utm_campaign=copylink

Seznam obrázků

Obrázek 1: Schéma procesu výroby materiálních statků	14
Obrázek 2: Pracovní síla v roce 2013 ve vybraných zemích (tis. AWU).....	41
Obrázek 3: Zastoupení zemědělských subjektů dle velikosti – srovnání vybraných zemí	42
Obrázek 4: Vývoj výsledků zemědělství v ČR (v mld. Kč).....	42
Obrázek 5: Vývoj úrovně zemědělství (indikátor A) v letech 2000 - 2013	44
Obrázek 6: Změny ve struktuře osevních ploch 1946 a 2013	46

Seznam tabulek

Tabulka 1: Produkce zemědělského odvětví v členských státech EU v letech 2003-2014 v základních cenách	30
Tabulka 2: Produkce zemědělského odvětví v členských státech EU v letech 2003-2014 v cenách výrobců	31
Tabulka 3: Celková pracovní síla v zemědělských podnicích v letech 1990 – 2007	32
Tabulka 4: Přehled produkce nejvýznamnějších položek rostlinné produkce v EU	34
Tabulka 5: Přehled produkce nejvýznamnějších položek živočišné produkce v EU	37